

BELGISCHE SENAAT

VERGADERING VAN 31 MAART 1914

Verslag van de Commissie voor Wetenschappen en Kunsten, belast met het onderzoek van het Ontwerp van Wet tot invoering van leerplicht en wijziging van de organieke wet op het lager onderwijs.

(Zie de n^{rs} 308, 386, 401, 402, 403, 404, zittingsjaar 1912-1913; — 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 19, 20, 21, 23, 25, 33, 35, 39, 42, 45, 53, 56, 65, 68, 72, 73, 78, 80, 81, 82, 86, 98, 100, 102, 109, 110, 115, 117, 121, 124, 126 en 128, zittingsjaar 1913-1914, van de Kamer der Volksvertegenwoordigers; — 18, zittingsjaar 1913-1914, van den Senaat.)

Aanwezig : de heeren baron DESCAMPS, Voorzitter; HOUZEAU DE LEHAIE, markies DE BEAUFFORT, DERBAIX, baron MINCÉ DU FONTBARÉ, HICGUET, LEKEU, RAEPSAET, baron STIÉNON DU PRÉ, VAN NAEMEN en FLECHET, Verslaggever.

MIJNE HEEREN,

In Frankrijk heeft men meer dan eenmaal het zoo verstandige woord kunnen herhalen van den geleerden en geletterden Michel Bréal : « België is het eenige land waar de Regeering haar eigen onderwijs belaaft. »

Die waarheid werd reeds, in den Belgischen Senaat, in 't licht gesteld door den heer Wiener, in zijne schoone redevoering van 12 Maart 1912.

Onbetwistbaar is die waarheid ! Dit willen wij in dit verslag bewijzen.

De Commissie voor Wetenschappen en Kunsten, waarvan ik de eer heb verslaggever te zijn, werd belast met het onderzoek van het door de Kamer aangenomen Wetsontwerp, waarbij leerplicht wordt ingevoerd en de organieke wet op het lager onderwijs wordt gewijzigd.

In de verslagen der Commissie komen talrijke aanmerkingen voor, die door de Commissie werden onderzocht ; naar aanleiding van vele dier aanmerkingen werden vragen tot de Regeering gericht.

Talrijke redenen werden aangevoerd tegen het ons voorgelegde ontwerp ; ik acht het nuttig, vóór de omstandige uiteenzetting ervan, de hoofdgedachten samen te vatten door de verklaringen aan te halen, namens de beide groepen der linkerzijde in de Kamer afgelegd door de geachte volksvertegenwoordigers, de heeren Van Marcke en Vander-velde.

Die verklaringen maakten veel indruk op de Kamer ; zij vonden diepen weerklink in het land ; het is van belang dat ze niet onbekend blijven aan den Senaat.

Ziehier die verklaringen :

VERKLARING VAN DE LIBERALE LINKERZIJDEN.

De heer Van Marcke doet voorlezing van de volgende verklaring :

« Nu de beraadslaging over de schoolwet ten einde loopt, acht de liberale linkerzijde het zich tot plicht een laatste verzet aan te teekenen tegen het hatelijk werk dat de meerderheid, slechts gehoor gevend aan haren politieken drift en haar godsdienstig fanatisme, tot het einde toe wil volvoeren.

» De wet legt ten laste van de openbare besturen het onderhoud der private scholen, opgericht door de kloosters en de politieke comiteiten waarover de bisschoppen oppermachtig heerschen. Aldus schendt zij de letter en den geest der Grondwet ; de Grondwet huldigt de vrijheid van onderwijs ; zij verzekert aan alle Belgen het recht te onderwijzen, doch zij heeft tevens een openbaar onderwijs gewild, geregeld door de wet en op Staatskosten gegeven. De wet huldigt schier geheel de gelijke toelagen en stelt op gelijken voet, eenerzijds, de officieele scholen die openstaan voor al de kinderen zonder onderscheid van godsdienst of meening, en, anderzijds, de scholen opgericht ten bate van eene Kerk en eene partij, die beheerscht worden door propagande- en godsdienstijver.

» Door het toekennen van geldelijke voordeelen wordt de mededinging van het bijzonder onderwijs verscherpt ; men streeft aldus naar de vernieling der officieele scholen, waarin, in de groote Belgische gemeenten, voorbeeldig onderwijs wordt gegeven. Dit onderwijs biedt den waarborg aan, dat het onder het streng toezicht staat van de plaatselijke overheden, die verantwoordelijk zijn tegenover de gezinnen en het kiezerskorps.

» Zij heeft ten doel, de opvoeding van de kinderen onder de voogdij te stellen van de Kerk en aan de jeugd eene dwangleer op te dringen als de eenige, onbetwistbare en bindende waarheid.

» Zij wil de vrijheid van gedachte en geloof aan banden leggen.

» Zij is een uitdaging tegen den modernen geest.

» Zij is een onderneming van intellectueele en zedelijke reactie.

* *

» Anderzijds werpt de wet alle beginselen omver, waarop, tot heden toe, de inrichting van ons lager onderwijs steunde ; zij regelt in zekere mate het privaat onderwijs, dat nu niet heelemaal vrij blijft, zoodanig dat het volstrekt vrije onderwijs in België niet meer zal bestaan.

» Zij stelt benevens het officieel onderwijs een soort half-officieel onderwijs in, waaraan zij ruimschoots toelagen schenkt. De Staat zal betalen, maar hij oefent geen toezicht uit op de benoeming der onderwijzers, op de methodes, de keuze der boeken, de tucht, de richting der opvoeding. De Staat zal de kas vullen van het katholiek onderwijs.

» De bespreking, die ten einde loopt, heeft den geest der wet en de

bedoeling van hen, die ze opmaakten, duidelijk in het licht gesteld. De redevoeringen van den verslaggever, den heer Woeste, getuigden van een onhandelbaren en driftigen geest van onverzoenbaarheid, die al de daden der meerderheid beheerschte.

» De amendementen der linkerzijde werden stelselmatig verworpen. De rechterzijde, als gebonden door een bevel of eene overeenkomst, heeft zonder eenige toegeving de onderneming, door de bisschoppen op touw gezet, willen doordrijven.

* *

» Elk beroep op gematigdheid, rechtvaardigheid, eerbied voor het recht der minderheden is vruchteloos gebleven. De rechterzijde had besloten de officieele onderwijzers dubbel te treffen, die zich mochten schuldig maken aan drukking op de familiën, en weigerde dezelfde straffen af te kondigen tegen de onderwijzers der gesubsidieerde scholen.

» Zij heeft geweigerd, de bekendmaking van de lijst der personen, die het bestuur der aanneembare scholen uitmaken, op te leggen.

» Zij heeft geweigerd, nietig te verklaren de beslissingen der gemeenteraden, die private scholen zouden aannemen binnen den tijd verloopende tusschen de gemeenteverkiezingen en het in bediening treden der nieuw gekozenen, de schandigste misbruiken, tegen den wil van het kiezerskorps gepleegd, aldus toelatende en beschermende.

» Zij heeft aan de ouders, die te zamen twintig dochters in de schooljaren hebben, het recht ontzegd het oprichten eener bijzondere meisjes-school ter vervanging van de gemengde school te eischen, en wel om de kloosterscholen te bevoordeelen.

» Zij heeft de gesubsidieerde scholen vrijgesteld van de verplichting, de lijst voor te brengen der schoolboeken, die de provinciale overheden haar, zonder onderzoek noch toezicht, moeten leveren.

» Zij heeft aan de gemeenten het recht niet willen verleenen, zooals de wet van 1884 het haar erkende, al of niet op het leerplan harer scholen het onderwijs in te schrijven van de zedenleer en van den godsdienst of van een dezer naar hare keuze.

» Ten slotte heeft zij den maatstaf van hare dweepzucht gegeven door het amendement-Vandewalle af te wijzen, toen deze een onderwijs in de zedenleer vroeg voor de kinderen die ontslagen zijn van de godsdienstlessen; zij heeft de kroon op haar werk gezet, wanneer zij zich niet aansloot bij het amendement van den heer Feron, die eenvoudig vroeg dat de onderwijzers der gesubsidieerde scholen zouden verplicht zijn de wijsgeerige en politieke denkwijze der gezinnen te eerbiedigen.

* *

» Al deze stemmingen gaven blijk van dit verbitterend en gevaarlijk denkbeeld, dat er slechts ééne zedenleer bestaat, met name de katholieke godsdienstige zedenleer; dat de van confessionalisme doordrongen Staat den plicht en het recht heeft die zedenleer op te dringen; dat buiten deze zedenleer slechts logen, zielslaagheid, loosheid, onzedelijkheid bestaat.

» Dat is eene leer van onverdraagzaamheid en van haat. In de middeleeuwen, bij den aanvang der moderne tijden, richtte die leer brandstapels

op. Thans verwekt zij vervolging onder de burgers, gewetensverdrukking, politieke vervolging, verovering van de jeugd door de Kerk.

» 't Is eene bron van verdeeling op maatschappelijk en op zedelijk gebied ; diep zal het land er onder lijden.

» De wet zal den schooloorlog doen uitbreken en ouders en kinderen in vijandelijke kampen verdeelen. Onder voorwendsel de vrijheid van den huisvader te verzekeren, levert men die vrijheid over aan drukking en bedreiging.

» Ten slotte is het eene oorlogsverklaring aan het vrij onderzoek, dat eene eeuwige bron van vooruitgang is en tevens de voorwaarde van de verstandelijke ontwikkeling der natie.

*
* *

» De liberale linkerzijde heeft haren plicht vervuld. Schier zes maanden lang heeft zij onafgebroken strijd gevoerd, voet voor voet het openbaar onderwijs en de Grondwet verdedigd, de meest billijke waarborgen geëischt ten bate van het geweten der familiën, van de vrijheid der gemeente en der provincie, en zich als schutsmuur gesteld ter verdediging van het beginsel der vrije gedachte.

» De meerderheid, die er toe besloten was naar niets te luisteren, is er over heengestapt.

» Nochtans heeft zij daartoe het recht niet, want wij loochenen bepaald dat het land aan de meerderheid last gegeven heeft om de sectarische daad te plegen, die zij thans voltooit.

» En tegen den wil van het land in, tegen zijn eenheid, tegen den socialen vrede, zal de katholieke partij hare oorlogsplannen en haar werk van maatschappelijke ontbinding volvoeren.

» De liberale linkerzijde weigert aan de eindstemming deel te nemen ; met eene negatieve stemming wil zij niet vereeren eene ongrondwettelijke en onvaderlandsche wet, die den geest van onze instellingen miskent en verguist, die van het onderwijs een wapen van tweedracht maakt, een wapen in de handen van een partij, en zóó de toekomst van ons land in gevaar brengt.

» Dat de rechterzijde haar betreurenswaardig werk voortzette !

» Zij alleen zal het kwaad gesticht hebben.

» Zij alleen zal er de verantwoordelijkheid van dragen. »

VERKLARING VAN DE SOCIALISTISCHE LINKERZIJD E.

De heer Vandervelde doet voorlezing van de volgende verklaring :

« Nu het debat ten einde loopt en wij voor de macht van het getal moeten zwichten, moeten wij nog een woord, een laatste woord zeggen.

» Wij verzaken aan onze gedachten niet !

» De openbare school zal opnieuw bestormd worden : wij zullen ze weten te verdedigen !

» Gij hebt heden de bovenhand, niet door de kracht der bewijsredenen, maar door de zestien stemmen van eene slecht gekozene meerderheid, dank zij de afvalligheid van hen, die ons verpletteren door hunne driedubbele stem en u, voor dertig zilverlingen, het onderwijs van het volk overgeleverd hebben.

» Onze nederlaag onder die omstandigheden was onvermijdelijk. Wij hebben gestreden voor de eer, wij hebben gestreden voor de voldoening van ons geweten en ook om, met de onweerstaanbare kracht der waarheid, de stoute logen aan te klagen, waarop uw ontwerp berust.

» Gij hebt uw ontwerp voorgesteld in naam van de vrijheid en van de gelijkheid. Het komt echter eene wetgeving aanvullen, die steunt op dwang en ongelijkheid.

» In 1884 beriept gij u op de vrijheid der gemeenten om de openbare scholen aan de dweepzucht of aan de vrekkingheid der dorpsbesturen over te leveren. In 1895 hebt gij die vrijheid met voeten getreden om den catechismus verplichtend te stellen en om in al de scholen van het Rijk de opperheerschappij van den priester te vestigen. Maar daarmee zijt ge niet tevreden.

» Het was u niet voldoende, al de vrijheden te hebben die gij aan de anderen ontzegt.

» Voor uwe scholen moest gij deze buitengewone zaak veroveren : de voorrechten van de openbare school met de rechten der vrije school.

» Uw werk is heden volbracht.

» Meester van den Staat en dienaar van de Kerk, gaat gij het verbond bezegelen van de twee groote, de twee eenige onderwijzende machten der hedendaagsche samenleving, om aan het land het monopolie van het kerkelijke onderwijs op te leggen.

» Voortaan zullen er in België, behoudens eenige uitzonderingen, nog slechts twee soorten scholen bestaan : de scholen der Kerk, onderhouden door den Staat, en de scholen van den Staat, door de Kerk beheerscht !

» In de eene, zooals in de andere, zal het onderwijs van den godsdienst verplicht zijn.

» In de eene, zooals in de andere, zal het onderwijs confessioneel zijn.

» Doch, daar de onderwijzer in de officieele scholen trots alles eene overtuiging en een geweten hebben zal, daar de andersdenkenden, als zij er den moed toe voelen, het recht zullen hebben zich te doen eerbiedigen, daar de plaatselijke zelfstandige besturen nog niet gansch vernietigd zijn, neemt de Staat, voor rekening der Kerk, het op zich hun mededinging aan te doen.

» Hij looft premiën uit voor het zaaien van verdeeldheid. Hij richt, van de kindertjaren af, den burgeroorlog der zielen in. Hij verleent dezelfde gunsten, wat zeg ik, grootere gunsten aan partijscholen, aan scholen van dweepers, waar men alle vrijheid genieten zal, — mits men de personen ontziet —, hunne zedenleer te veroordeelen, hunne leerstelsels aan te klagen, hunne overtuiging af te keuren, tegenover hunne eigene

kinderen misschien de socialisten voor « apachen » en de vrijdenkers « voor de grootste boosdoeners dezer eeuw » te schelden.

» Ik zeg het luid, dergelijk stelsel vindt men nergens.

» Er bestaan zekere landen, waar de Staat aan de officieele scholen en aan de vrije scholen gelijke toelagen verleent, maar hij onderwerpt althans deze laatste aan een degelijk toezicht en eischt van haar stevige waarborgen.

» Deze waarborgen wijst gij van de hand. Gij wilt slechts een bespottelijk toezicht.

» Wij hebben amendementen ingediend ; gij hebt ze stelselmatig verworpen.

» Wij hebben u gesmeekt den leerplicht te verzachten door het stemmen van een millioen, een enkel millioen, om de arme schoolkinderen te voeden : gij hebt het vraagstuk der schoolrefters enkel aangeraakt om de gemeentevrijheden te beperken.

» Wij hebben u gevraagd, aan de onderwijzers en de onderwijzeressen hetzelfde loon te geven voor hetzelfde werk : eens te meer hebt gij laten zien dat, voor u, de vrouw, het zwakste zijnde, meer voor uitbuiting moet vatbaar zijn.

» Wij hebben geëischt dat gij ten minste onze overtuiging niet zoudt aanvallen, dat gij ze zoudt eerbiedigen evenals wij de uwe eerbiedigen willen : gij hebt niet gewild.

» Tot het einde toe hebt gij uw onwrikbaren wil bevestigd, namelijk, dat gij door eene wet huldigen wilt dat alle waarheid gelegen is in eene geloofsleer, die vijfmaal minder aanklevers dan tegenstanders vindt, en dat de menschelijke zedenleer tot grondslag slechts een godsdienst hebben kan, waarvan de geloovigen zelfs niet de meerderheid der Europeanen uitmaken.

» Tegenover zulke onbeschaamdheid is slechts ééne houding mogelijk : de strijd, na zooals vóór de stemming, de strijd tot het uiterste, met behulp van al wat de eenlingen, de vrije vereenigingen, de gemeenten of de provinciën aan kracht en middelen hebben.

» Op 6 Juni 1879 zegde, op een oogenblik als dit, Victor Jacobs tot de zegevierende liberale linkerzijde : « Uwe wet is een oorlogswet. Den strijd, » dien gij ons openlijk verklaart, zult gij voeren door middel van het geld, » uit de Staatskas geput ; wij zullen daarop antwoorden door middel van » persoonlijke opofferingen.. »

» Deze woorden keeren wij tegen u. Uwe wet is eene oorlogswet.

» Dien strijd zult gij voeren door middel van het geld, uit de Staatskas geput.

» Daarop zullen wij antwoorden en, om de gewetensvrijheid te verdedigen, zullen wij niet minder doen dan gij hebt gedaan om ze aan banden te leggen.

» Om deze redenen nemen wij geen deel aan de stemming over het ontwerp.

» De schoolwet gaat ons worden opgedrongen. Weg met de schoolwet !

» Het meervoudig stemrecht heeft ze ons gegeven. Leve het Algemeen Stemrecht.. »

HET ONTWERP IS ONGRONDWETTELIJK

Het onderzoek van het ontwerp van Schoolwet werpt eene ernstige, beangstigende vraag op : Wijkt dit Wetsontwerp niet af van den weg, door de grondleggers onzer onafhankelijkheid afgebakend in artikel 17 van de Grondwet?

Vóór de omwenteling van 1830 was de Bataafsche wet van 3 April 1806 van kracht. Door die wet werden aan de Regeering der Nederlanden de volstrektste rechten toegekend in zake van onderwijs.

Niemand mocht onderwijzen, *zelfs niet in eene private school*, indien hij niet in het bezit was van eene machtiging, verleend door een minister, of van een getuigschrift of diploma afgeleverd ten gevolge van een examen, afgenomen door eene provinciale onderwijscommissie.

Strafbepalingen werden uitgevaardigd tegen hen, die in eene lagere school zouden onderwijzen zonder de vereischte voorwaarden te vervullen.

De vrijheid van onderwijs was dus zeer beperkt en onmiddellijk na de Belgische omwenteling werd, op 12 October 1830, een decreet van het Voorloopig Bewind afgekondigd : « De besluiten, die de vrijheid van onderwijs hebben aan banden gelegd, worden ingetrokken. »

Dat was dus eene reactie tegen het stelsel der centralisatie, want door dit decreet en door artikel 17 van de Grondwet werd aan de Regeering iedere rechtstreeksche invloed op de gemeentescholen en de private scholen ontnomen.

Een tijdperk van hevige reactie volgde ; het duurde ongeveer twee jaar.

Openbare scholen werden met een pennetrek afgeschaft en in tal van gemeenten, waar de officieele scholen werden in stand gehouden, richtte men onze private scholen op, die het openbaar onderwijs eene geweldige mededinging aandeden.

Een omzendbrief van den Algemeenen Beheerder van het openbaar onderwijs, gedagteekend 25 Januari 1831, stelt vast dat « enggeestige zienswijzen, blinde hartstochten of private belangen het onbetwistbaar grondbeginsel der vrijheid van onderwijs hebben vervalscht en het soms zelfs op ruwe wijze van zijn natuurlijk doel hebben afgeleid ».

De Regeering trachtte door raadgevingen en door aanlokkelijke toelagen de gemeenten over te halen, haren plicht te kwijten ten aanzien van het lager onderwijs, maar zij wachtte zich wel de mededinging aan te moedigen, die de vrije school aandeed aan de openbare school.

Zóó was de toestand na de omwenteling van 1830. Daaruit blijkt duidelijk dat de schikking tusschen liberalen en clericalen, door de aanneming van artikel 17 der Grondwet getroffen, de vrijheid van onderwijs zonder beperking noch toezicht invoerde, maar de openbare macht niet verplichtte het vrij onderwijs te ondersteunen, en vooral niet strekte om dit onderwijs te doen betalen door de Schatkist ten einde het openbaar onderwijs te doen verdwijnen.

De wetgever van 1842 ging uit van dezelfde grondbeginselen, want de gemeente mocht slechts ontslagen zijn zelf eene school op te richten, wanneer in de behoeften van het lager onderwijs was voorzien door de

private scholen; op 25 Maart 1857 schreef Minister De Decker in een omzendbrief :

« De vraag of eene gemeente aan eene aangenomen private school iets anders mag verleenen dan eene vergoeding voor het kosteloos onderwijs, aan behoeftige kinderen verstrekt, moet in ontkennenden zin worden opgelost.

» De private aangenomen scholen hebben recht op eene behoorlijke vergoeding wegens het kosteloos onderwijs aan behoeftige kinderen en zij hebben geen recht op meer. »

Doch langzamerhand verdwenen de aangenomen en de vrije scholen, en in de laatste jaren, waar de wet van 1842 in werking was, was de gemeenteschool de algemeene regel.

Zooals men ziet, heeft de gesubsidieerde vrijheid voortgang gemaakt : de eischen der katholieken van 1914 lijken niet meer op die van de katholieke partij in 1830, waarop de minnelijke schikking van artikel 17 werd aangegaan.

Overigens, zooals het op uitstekende wijze werd bewezen door den heer Louis Huysmans in de Kamer der Volksvertegenwoordigers op 3 December 1913 :

« De artikelen van de Grondwet zijn zoo duidelijk en uitdrukkelijk, dat het voldoende is ze aandachtig te lezen en ze naast de bepalingen van het nieuw ontwerp te leggen om zich te overtuigen dat zij door dit laatste klaarblijkend worden geschonden.

» Wat zegt inderdaad artikel 17 van de Grondwet ?

» Het eerste lid luidt :

» Het onderwijs is vrij; elke preventieve maatregel is verboden; de beteugeling der wanbedrijven wordt alleen bij de wet geregeld. »

» Het is dus verboden aan de openbare machten, dat wil zeggen aan den Staat, aan de wetgeving, aan de openbare besturen, zich op eenige wijze te bemoeien met het vrij onderwijs, hetzij door preventieve maatregelen, hetzij door het houden van toezicht of het invoeren van reglementen. Zij mogen het aan geen enkel toezicht onderwerpen, zij mogen zich hoegenaamd niet bemoeien met de oprichting der vrije scholen, met dezer inrichting en leerplan, met de werving van haar onderwijzend personeel, met de bepaling van zijne jaarwedden, met de tucht waaraan zij dienen te worden onderworpen, met de bestraffing hunner misstappen, behalve de bestraffing van de wanbedrijven die zij mochten begaan; met één woord, volkomen vrijheid, zonder band, zooals wijlen Jules Bara het zegde.

» Na deze hulde te hebben gebracht aan de vrijheid, moesten de grondwetgevers noodzakelijk denken aan den plicht — en zij zijn daaraan niet te kort gekomen — van iederen beschaafden Staat, het onderwijs en de opvoeding van het volk te regelen. Dien plicht hebben zij omschreven; zij hebben hem herinnerd, veeleer dan voorgeschreven, in § 2 van artikel 17, dat zelf luidt in zoo juiste en duidelijke woorden dat het niet verschillend kan worden uitgelegd : « Het openbaar onderwijs, op » kosten van den Staat gegeven, wordt geregeld door de wet. »

» Het zegt duidelijk dat er openbare scholen moeten bestaan, waar het onderwijs moet worden gegeven op kosten van de Staatskas, en dat dit onderwijs, en alleen dit onderwijs, geregeld wordt door de wet.

» En tegenover zulke uitdrukkelijke en gebiedende bepalingen vraagt men zich af, hoe het mogelijk is een enkel oogenblik te beweren dat het zou toegelaten zijn aan den Staat, m. a. w. aan de openbare machten, door de wet en het openbaar en het vrij onderwijs te regelen en met de penningen van de Staatskas de kosten van beide, van het confessioneel onderwijs en van het nationaal onderwijs, te betalen.

» Dit doet nochtans het in behandeling zijnde Wetsontwerp.

» Men ontkent niet dat men het vrij onderwijs wil gelijkstellen met het openbaar onderwijs, er gelijke rechten, gelijke waarborgen wil aan toestaan. Trouwens, hoe zou men het durven bestaan dit te loochenen met den tekst van het Wetsontwerp en de daartoe behorende stukken voor oogen?

» Wat wordt er ons inderdaad voorgesteld?

» Onderzoeken wij eerst den titel van de wet. Hij luidt : « Ontwerp van Wet tot wijziging van de organieke wet op het lager onderwijs. »

» Deze wet zou dus enkel het lager onderwijs moeten regelen, daar dit alleen door de wet mag geregeld worden ; artikel 17 van de Grondwet zegt het uitdrukkelijk. Welnu, in de organieke wet op het lager onderwijs, die alleen het openbaar onderwijs kan betreffen, wordt door u het vrij onderwijs, dit is het confessioneel onderwijs, opgenomen. En van het begin tot het einde uwer wet is de samensmelting volledig ; ge maakt eene wet voor de eene en de andere soort van onderwijs, ge bekommert u om de bepaling en de betaling van de jaarwedden der onderwijzers van het vrij onderwijs, evenals van die van het openbaar onderwijs ; kortom, geen enkel verschil meer tusschen vrij en openbaar onderwijs ; beide worden door de wet op gelijken voet gesteld. »

En tot staving van zijne stelling haalde de heer L. Huysmans de meening aan van den heer Woeste, die in zijn verslag over de wet van 1895 schreef :

« De vrije onderwijzers verwachten misschien dat, vermits het Wetsontwerp den toestand der officieele onderwijzers verbetert, het te hunnen bate soortgelijke bepalingen zal bevatten. Hunne zaak van absoluut standpunt uit beschouwend, vindt men dat zij volstrekt vreemd zouden moeten blijven aan de werking van de wet.

» Men mag echter niet vergeten dat zij ten minste dezelfde diensten bewijzen als de officieele onderwijzers en dat, zoo zij niet bestonden, men het aantal dezer laatste zou moeten verhoogen. Wanneer zij dus vragen dat rekening worde gehouden met hunnen toestand, stellen zij een eisch, die een welwillend onderzoek verdient.

» Vooreerst schijnt het zeer redelijk dat men hun vrijstelling van den militiedienst verleene evenals aan hunne collegas van het officieel onderwijs. Maar op welke wijze hunne wedde verhoogd? Op welke wijze hun door de wet een pensioen verzekerd?

» Het zijn geene ambtenaren ; zij worden noch benoemd, noch afgezet,

noch betaald door de openbare besturen. Overigens zou de bepaling van hunne jaarwedde door de wet niet strooken met de vrijheid van onderwijs.

» Van 't oogenblik af dat er toelagen worden verleend aan de vrije scholen, moet men natuurlijk zeker zijn dat deze scholen ernstig zijn ingericht; maar verder is er geene enkele inmenging der wet te verklaren. Het is dus ten onrechte dat men uit artikel 9 der wet van 1884, dat de aanneming van zekere voorwaarden doet afhangen, het bewijs wil trekken dat men onder die voorwaarden mag rekenen de verleening, aan de onderwijzers, van eene door de wet te bepalen jaarwedde. Artikel 9 bepaalt wat voor het bestaan eener school onmisbaar is; het gaat niet verder en mag niet verder gaan. Bovendien dient te worden gezegd dat er geen sprake van kan zijn, voor alle vrije onderwijzers gelijke jaarwedden in te voeren; velen onder hen zijn kloosterlingen, en deze hebben niet zulke hooge jaarwedde noodig als de wereldlijke onderwijzers.

» Laten wij er echter dadelijk bijvoegen, dat de toelagen, aan het vrij onderwijs verleend, op de jaarwedden van het onderwijzend personeel een gelukkigen invloed zullen uitoefenen.

» Wat waar is voor de jaarwedden, is evenzoo waar voor de pensioenen. »

De heer Woeste zegde dus, in 1895, dat de Grondwet zich verzet tegen de regeling van het privaat onderwijs door de wet. Die ongrondwettelijkheid bestaat nog en al de leden van den Senaat, die aan de Grondwet getrouw willen blijven, moeten de wet verwerpen.

STRIJDIG MET HET PUBLIEKRECHT.

Wanneer de Staat, de provincie en de gemeente toelagen verleen, geldt het als regel dat zij nagaan hoe hunne penningen worden besteed.

Dit geeft aanleiding tot het besluit, dat eene vrije school, die het toezicht niet aanneemt en die, krachtens artikel 17 der Grondwet, het niet kan aannemen, daar zij zich aldus de kenmerken van eene openbare school zou toeëigenen, geen aanspraak heeft op Staatstoelagen.

Hetzelfde beginsel van publiekrecht wordt, onder het stelsel van de gesubsidieerde vrijheid, op de maatschappelijke werken toegepast.

Inderdaad, artikel 19 der wet van 24 Juni 1894, houdende herziening der wet van 9 April 1851 op de mutualiteiten, bepaalt :

« In den loop van de eerste twee maanden van ieder jaar, sturen de erkende maatschappijen van onderlingen bijstand aan de Bestendige Commissie der maatschappijen van onderlingen bijstand de rekening harer ontvangsten en uitgaven, opgemaakt naar het door de Regeering vastgesteld model en gesloten op 31 December van het afgelopen dienstjaar.

» Zij antwoorden op de vragen tot inlichting, haar door de Regeering, de Bestendige Commissie der maatschappijen van onderlingen bijstand of de Beschermingscomiteiten gezonden, nopens feiten die haar aangaan. »

En artikel 20 voegt er bij : « Wanneer eene maatschappij deze bepalingen niet naleeft, worden haar de bij de wet voorziene voordeelen onttrokken. »

Deze beginselen kwamen in de wet van 1884 voor en, zooals de heer volksvertegenwoordiger Devèze het deed opmerken in zijne redevoering van 14 October 1913, « hebben de ondertekenaars der wet van 1884 vooreerst de aanneming en vervolgens het recht op toelagen doen afhangen van toezichtsmaatregelen en van eene reeks voorbehoudingen welke de zoogezegde vrije scholen moeten aannemen, willen zij de toelagen van den Staat genieten ».

Tegenwoordig wil men nochtans van geen toezicht meer hooren en, toen de achtbare heeren Masson en Royer aan de Middenafdeeling vroegen dat de vrije scholen zouden verzocht worden de lijst van hare schoolboeken mede te deelen, zegde de heer Woeste, die de weigering van de meerderheid der Afdeeling om den wensch van de heeren Masson et Royer in te willigen, trachtte te rechtvaardigen :

« Hare vrijheid wordt beperkt op driërlei wijze : zij zijn onderworpen aan het wettelijke programma, aan het schooltoezicht en aan de voorschriften van artikel 6; maar daarbuiten moeten zij volkomen onafhankelijk blijven.

» Het in de vraag bedoelde toezicht zou voor gevolg hebben, aan den Staat toe te laten zich te bemoeien met de zedelijke en verstandelijke leiding welke zij aan haar onderwijs geven; het zou ondoelmatig zijn, zoo er geene bekrachtiging bij was; doch, in dat geval, zouden die scholen blootstaan aan kwellingen van allen aard, die haar zouden ontaarden. Wat haar betreft, moet men zich dus met het schooltoezicht tevreden stellen; desnoods zal dit de overtredingen van artikel 6 aanwijzen; verder dient men niet te gaan. »

De rechterzijde van de Kamer ging met den heer Woeste mede. Zij heeft gedacht : « Wij bezitten de macht. Al is de wet in strijd met ons openbaar recht, toch doen wij wat ons belieft. »

Wij koesteren nochtans het vertrouwen, dat de meerderheid van den Senaat zal nadenken, alvorens de Grondwet met voeten te treden. Zij zal niet het slecht voorbeeld willen geven, dat hare gehechtheid aan onze nationale instellingen verzwakt; zij zal de besturen van de private gesubsidieerde scholen verplichten zich aan het gemeene recht te onderwerpen door ze te dwingen : a) in het *Staatsblad* de namen af te kondigen van de personen die het bestuur der school uitmaken; b) aan de Regeering de rekening van ontvangsten en uitgaven over te maken; c) aan de Regeering al de inlichtingen te verstrekken, welke haar gevraagd worden.

INBREUK OP DE VRIJHEID DER GEMEENTE.

Toen, na de verkiezingen van 10 Juni 1884, de clericale Regeering wijzigingen in de schoolwet voorstelde, was zij van oordeel dat zij het bestuur van de openbare scholen moest toevertrouwen aan den gemeenraad.

De Toelichting der wet van 1884 luidde :

« Een stelsel van centralisatie zou enkel ten gevolge hebben, aan eene

van beide partijen, die in het land bestaan, de denkwijze van de andere op te dringen. Zulk een stelsel kan niet ingevoerd worden : de katholieke Belgen hebben de drukking der wet van 1879 maar al te zeer gevoeld om ze, op hunne beurt, aan anderen op te leggen.

» Wil men, niet dat eenieder tevreden worde gesteld — het ware kinderachtig, dit te verwachten —, maar wel dat eenieders rechten in de mogelijk mate worden geëerbiedigd, dan moet de Staat er van afzien, alles in de scholen te willen beheeren. »

De wet van 1884 schonk dus aan de gemeente de vrijheid, wat het onderwijs betreft.

Wat zal er echter overblijven van die onschendbare rechten, in 1884 aan de gemeenteverheer geschonken, wanneer de wet, waarover wij beraadslagen, de gemeente zal verplichten, de voordeelen harer werken ten bate van schoolkinderen uit te strekken tot de leerlingen van de vrije scholen, waarop de gemeenten geen contrôle kunnen oefenen ?

Bovendien zullen de gemeenten moeten voorzien in de kosten van het geneeskundig toezicht op de aangenomen en aanneembare scholen, doch de besturen van deze scholen zullen zelf de geneesheeren benoemen, die met dat toezicht zijn belast !

Zóó verstaat de rechterzijde de vrijheid van de gemeente !

INBREUK OP DE VRIJHEID VAN DE PROVINCIE.

De wet eerbiedigt evenmin de vrijheid van de provincie. Volgens artikel 23 vallen de uitgaven wegens de kosteloze verstrekking der schoolbehoeften ten laste van de provincie, wat betreft de niet-betalende leerlingen der lagere gemeentelijke, aangenomen en aanneembare scholen, ten beloope van 2 frank per jongen en 3 frank per meisje.

Doch de provinciën hebben niet het recht, zelf deze schoolbehoeften aan te koopen ; zij hebben zelfs niet het recht, kennis te nemen van de « schoolboeken » die door middel van hare penningen werden aangekocht.

Tot nu toe werden, krachtens artikel 141 der gemeentewet, de begrootingen en de rekeningen van de gemeenten bepaald vastgesteld door de bestendige deputatie. Voortaan zal het gedeelte van deze begrootingen en van deze rekeningen, betreffende de inrichting van schoolrefters, de verstrekking van voedsel en kleederen aan de schoolkinderen, de toelagen voor deze werken, door de Regeering worden onderzocht, aangezien de Koning zorgt dat tusschen de kinderen, die het voordeel dier werken moeten genieten, geen onderscheid gemaakt wordt volgens het soort school dat ze bezoeken.

Deze nieuwe bepaling beperkt dus de vrijheid van de provinciën.

DE AANGENOMEN EN AANNEEMBARE ONDERWIJZERS ZIJN BIJ MACHTE OM DE BEPALINGEN BETREFFENDE DEN LEERPLICHT KRACHTELOOS TE MAKEN.

De openbare onderwijzers zullen gehouden zijn, artikel 10 der wet streng na te leven en aan den kantonnalen opziener de lijst te zenden van de leer-

lingen die, zonder geldige verontschuldiging, de school niet geregeld bezochten; immers, krachtens artikel 10 der wet van 1895 en artikel 24 van het schoolreglement, kunnen de openbare onderwijzers, die de wet en de reglementen niet nakomen, gestraft worden met tuchtstraffen (schorsing en afzetting).

Dezelfde maatregelen zijn niet van toepassing op de aangenomen en de aanneembare onderwijzers. De organieke wet voorziet geene tuchtstraffen voor de aangenomen en de aanneembare onderwijzers en in het wetsontwerp komt geene bepaling voor tegen die onderwijzers, welke nalaten de weerspannige huisvaders aan te klagen.

En wat zal er gebeuren?

De aangenomen en de aanneembare onderwijzers zullen bij machte zijn om de bepalingen betreffende den leerplicht krachteloos te maken; de huisvaders zullen hunnen kinderen uit de openbare school wegnemen om ze te doen gaan naar de aangenomen of de aanneembare school, opdat zij bij voorkomend geval, wanneer de wet wordt overtreden, niet zouden aangeklaagd worden noch bij den kantonnen opziener, noch bij den vrederechter.

GEBREK AAN ONDERWIJZERS.

Artikel 3 bepaalt dat de verplichting geldt voor een tijdvak van acht jaren; dit tijdvak gaat in na het zomerverlof van het jaar, waarin het kind den leeftijd van zes jaren bereikt. Doch de gezinshoofden kunnen, naar goedvinden, den aanvang van het onderricht met één jaar vertragen.

Evenwel, bij overgangsmaatregel (art. 4), wordt dit tijdvak tot zes jaar verminderd, wat betreft de vóór 1 Januari 1905 geboren kinderen, en tot zeven jaar wat betreft die in 1905 en in 1906 geboren zijn; het tijdvak zal dus slechts acht jaar bedragen voor hen die geboren zijn op 1 Januari 1907 of daarna.

De Regeering wettigt dezen overgangsmaatregel, doordien er te weinig onderwijzers zijn.

Het is nuttig hier in herinnering te brengen, dat de clericalen, sedert 1884, veertien normaalscholen van den Staat op zeven en twintig hebben afgeschaft; zij hadden het aantal in gezegde scholen toe te laten leerlingen tot vijf en twintig beperkt; zij hebben den onderwijzer gekweld en vervolgd, zijne jaarwedde zoo laag mogelijk verminderd; kortom, sedert 1884 hebben zij hunne overheersching te baat genomen om, door alle mogelijke middelen, het aantal gediplomeerde onderwijzers te verminderen, en thans is er zulk gebrek aan onderwijzers, dat talrijke klassen overbevolkt zijn en de gemeentebesturen alle moeite hebben om de noodige kandidaten te vinden ten einde de openvallende plaatsen aan te vullen.

Zal dit gebrek binnen vijf jaar niet meer bestaan?

Wij denken het niet, want het aantal nieuw gediplomeerde onderwijzers, die elk jaar bijkomen, is niet toereikend om de openvallende plaatsen in de gemeentelijke, aangenomen en aanneembare scholen aan te vullen.

In 1905 waren er, in de aangenomen en de aanneembare scholen, 2,199 niet gediplomeerde onderwijzers; in 1911 waren er 2,571. Sedert 1905 moest men zijn toevlucht nemen tot 472 niet gediplomeerde onder-

wijzers, ten einde de openstaande plaatsen in de vrije aangenomen en aanneembare scholen aan te vullen.

Gedurende de jaren 1909, 1910 en 1911 werden in de gemeentescholen 2,024 nieuwe onderwijzers benoemd, wanneer de gemeentelijke, provinciale en 's Rijks normaalscholen te zamen slechts 961 diplomas afleverden.

In het openbaar onderwijs werden dus benoemd $2,024 - 961 = 1,063$ nieuwe onderwijzers, gediplomeerd door de aangenomen vrije normaalscholen. Nu, deze scholen leverden slechts 2,008 diplomas af; er bleven bijgevolg $2,008 - 1,063 = 945$ diplomas beschikbaar voor de aangenomen en aanneembare scholen, wanneer er voor die scholen 1,300 onderwijzers noodig zijn.

Volgens de Toelichting zijn er ongeveer 2,000 onderwijzers meer noodig om, binnen vijf jaar, het verplichtend onderwijs en den vierden graad tot op veertien jaar te kunnen toepassen.

Is de Regeering, uit hoofde van dien toestand, niet gedwongen nieuwe Staatsnormaalscholen op te richten?

Of is zij van gevoelen dat de aangenomen normaalscholen volstaan om het vereischte aantal onderwijzers te verschaffen?

DE VOERTAAL.

In tweede lezing werd het volgende amendement van de Regeering aangenomen :

« In al de gemeentelijke, aangenomen of aanneembare scholen is de moedertaal der kinderen de voertaal in de onderscheidene graden van het lager onderwijs.

» Tot het eenigszins verzacht toepassen van bovengemelden regel kan, volgens de behoeften der scholen, machtiging worden verleend te Brussel en in de voorsteden van Brussel, alsmede in de gemeenten op de taalgrens. Die verzachte toepassing mag niet ten gevolge hebben, dat het grondig aanleeren van de moedertaal geschaad wordt.

» De ministerieele besluiten tot machtiging worden in het *Staatsblad* bekendgemaakt.

» Het gezinshoofd verklaart welke de moedertaal of de gebruikelijke taal is. Acht het hoofd der school dat het kind niet bekwaam is om de lessen in de door het gezinshoofd aangewezen taal met vrucht bij te wonen, dan kan het gezinshoofd in beroep komen bij het schooltoezicht.

» Elk jaar brengt het schooltoezicht een bijzonder verslag uit over de toepassing van bovenstaande bepalingen. »

Het is niet onze bedoeling, in dit verslag het netelig vraagpunt der talen te onderzoeken, dat de moreele eenheid van het land, ja zelfs zijn bestaan bedreigt.

Toch vragen wij ons af, waarom de clericale ultra-flaminganten van hunne eischen hebben afgezien en zich hebben aangesloten bij de bovenstaande bepalingen.

Waarom?

Omdat deze heeren het belang van hunne partij en het belang van de kloosters boven de belangen der taal plaatsen.

Inderdaad, de voertaal van het onderwijs zal afhangen noch van de streek, noch van het gezinshoofd, maar enkel van het goeddunkken der schoolbesturen en deze hebben zelfs het recht te beslissen dat geen tweede taal in de school zal worden aangeleerd.

Wat zal er dan gebeuren ?

In de streken van Vlaanderen, waar 70,000 werklieden naar Frankrijk uitwijken, waar tienduizentallen werklieden wekelijks hun dorp verlaten om in de nijverheidscentrums van het Walenland te gaan arbeiden, waar een groot getal handelaars en nijveraars aanhoudend in betrekking zijn met Frankrijk en met het Walenland, waar een groot getal kleinburgers hunne kinderen voor vrije beroepen bestemmen, dringt de kennis der Fransche taal zich als eene noodzakelijkheid op.

De clericale gemeenten, die er op uit zijn de zeldzame, nog bestaande gemeentescholen uit te roeien, zullen beslissen dat de Fransche taal niet op het leerplan van hare scholen zal voorkomen, terwijl, daarentegen, die taal in de vrije scholen zal worden aangeleerd.

En de ouders zullen hunne kinderen uit de gemeentescholen trekken om ze in de vrije scholen te plaatsen.

Wij hopen dat de Senaat aan dit vraagpunt eene oplossing zal weten te geven, bevredigend voor eenieder en geenszins van aard om de vrije school ten nadeele van de openbare school te bevoordeelen.

STOFFELIJKE TOESTAND VAN DE ONDERWIJZERS EN DE ONDERWIJZERESSEN.

Met 76 stemmen tegen 73 heeft de Kamer geweigerd, de minimum-jaarwedde van de onderwijzers en de onderwijzeressen op 1,500 frank te brengen, en met gelijke stemmen (74 tegen 74) heeft zij de gelijkheid van jaarwedde voor onderwijzers en onderwijzeressen verworpen.

Wij hopen dat de Senaat bedoelde amendementen voor eigen rekening zal overnemen en beter dan de Kamer het noeste werk van onderwijzer en onderwijzeres zal waardeeren; dat hij de overgrootste diensten zal erkennen, welke zij aan het vaderland en aan de menschheid bewijzen.

Het aannemen van deze bepalingen schijnt ons, anderdeels, noodzakelijk, zoo men, in korten tijd, wil voorzien in het gebrek aan onderwijzers en onderwijzeressen.

FRÖBELONDERWIJS.

Elk goed ingericht lager onderwijs moet tot grondslag hebben eene degelijke Fröbelschool.

De opleiding van de kinderen van drie tot zes jaar is zoo gewichtig dat zij op gansch hun leven invloed heeft, en zonder haar erg te schaden kan men haar niet aan het toeval overlaten.

Welnu, de wet richt het Fröbelonderwijs niet in. De bewindvoerende partij stelt enkel belang in de kinderscholen, voor zooveel zij die kan uitroeien.

In 1879 hebben de liberalen, die beslist waren de nationale school van laag tot hoog te verjongen, de oprichting bevorderd van de bewaarscholen, dank zij de volgende bepalingen in de wet op het lager onderwijs :

« 1° In al de gemeenten, waar de Regeering het noodig acht, wordt eene bewaarschool opgericht.

» 2° Een gedeelte van de toelage, door de Wetgeving toegestaan ten bate van het lager onderwijs, is inzonderheid bestemd om de oprichting van deze scholen te bevorderen. »

Ten einde het gebrek aan personeel te verhelpen, heeft de liberale Regeering tijdelijke normale leergangen ingericht om de jonge lieden met de Fröbelmethode vertrouwd te maken.

Zij richtte insgelijks bijzondere leergangen voor de in bediening zijnde onderwijzeressen in. Ongelukkig lieten de wederwaardigheden in de verkiezingen aan de liberalen niet den noodigen tijd om het plan van de ontworpen hervormingen uit te werken.

1884, het ongeluksjaar voor gansch het onderwijs, brak aan. Oorlog tegen de school, hoe nederig deze ook ware !

De kinderklassen, zoo nuttig voor de volksgezinnen en voor den middenstand, vonden geen genade bij de vijanden van het onderwijs. Op heimelijke wijze werden in de nieuwe schoolwet de volgende noodlottige beginselen ingelascht :

« 1° Het staat de gemeenten vrij, bewaarscholen te openen of *af te schaffen* zonder dat de Regeering zich daarmee behoeft te bemoeien.

» 2° Zoo het noodig is, regelt de gemeenteraad al wat de oprichting en de inrichting van deze scholen betreft. Het programma der oefeningen en het reglement van orde worden door hem vastgesteld. Hij is bevoegd in zake benoeming, schorsing of afzetting van de onderwijzeressen onder voorbehoud van de bepalingen van artikel 10, wat de tuchtstraffen betreft.

» 3° Het diploma is niet verplichtend. De toelage wordt verminderd met 50 frank per klasse, wanneer de titularis geen titel van bekwaamheid bezit. Daar de wetgevers het diploma van Fröbelonderwijzeres niet onontbeerlijk achten, schaffen zij de normale Fröbelleergangen af. »

De tusschenkomst van den Staat bepaalt zich bij deze twee zaken :

1° Verleening van karige toelagen aan de weinig talrijke scholen die aan de afschaffingswoede, welke dit tijdperk kenscheste, wederstaan ;

2° Uitoefening van toezicht door middel van zijne opzieners.

Onder deze vijandige wetgeving ontstaat eene dubbele strooming :

De belangrijke steden en gemeenten, bestuurd door mannen die op de hoogte zijn van hunne taak, bevorderen hare kindertuinen op wonderbare wijze. Overtuigd dat het kind van den arme zooveel recht heeft op opvoeding als het kind van den rijke, vermenigvuldigen deze rechtgeaarde mannen overal instellingen, ware modellen van dien aard. Zij voegen

daaraan schoolkeukens toe, zij richten er een degelijken geneeskundigen dienst in. Aan het hoofd dier scholen plaatsen zij meesteressen, welke zij doen opleiden in de kunst om de kleine kinderen op te voeden (eene kunst die men moet aanleeren, wat onze tegenstrevers ook zeggen).

Op die wijze wordt het dubbel doeleinde van de kinderschool ten volle verwezenlijkt.

In pedagogisch opzicht worden de kinderen geplaatst in de beste voorwaarden voor hunne lichamelijke, verstandelijke en zedelijke ontwikkeling.

Doch deze weldoende invloed geldt enkel voor eene bevoorrechte minderheid. Meest al de Belgische gemeenten, verslaafd aan eene dweepzuchtige en onverbiddelijke geestelijkheid en ook aan de meest volkstrekte onwetendheid overgeleverd, spelen in de kaart van onze Regeering. Zij verklaren een hardnekkigen strijd aan hare eigene scholen en sluiten daarvan de kleinkinderscholen niet uit.

De bewaarscholen worden gesloten zoowel als de overige, de onderwijzeressen worden op wachtgeld gesteld of, wat voor haar nog erger is, hare jaarwedde wordt verlaagd tot het bespottelijk bedrag van 700, 600, 500, 400 en zelfs tot 300 frank. Op die wijze denkt men de titularissen te verdrijven en ze door nonnekens te vervangen.

Anderzijds ziet men de kloosters, die zich hiervan rekenschap geven dat de behoefte aan kinderscholen zich onvermijdelijk zal doen gevoelen en die zich in de plaats stellen van de gemeentebesturen, overal kinderbewaarplaatsen oprichten, waar zij zusters plaatsen die niet het minste begrip van kinderopvoedkunde hebben. Bovendien, om de ouders te verplichten hun al hunne kinderen, die tot den schoolleeftijd zijn gekomen, toe te vertrouwen, beslissen zij dat enkel in de bewaarscholen zullen aangenomen worden de kinderen, wier oudere broeders en zusters de kloosterscholen bezoeken. Dat is een van de duizend en één knepen, welke aangewend worden om de gemeentescholen te ontvolken.

Balans : Tegenover 1,027 gemeentelijke bewaarscholen zijn er 2,159 die aangenomen of aanneembaar zijn, dus tweemaal meer vrije dan gemeentelijke bewaarscholen.

De leerkrachten van deze scholen worden aldus ingedeeld : 1,932 gediplomeerde kloosterzusters en 1,092 niet gediplomeerde kloosterzusters.

Door wie werden die diplomas afgeleverd? Door de kloosters zelve, die zich gehaast hebben in de plaats van den Staat te treden. Daar zij er steeds op uit zijn, hunnen werkkring uit te breiden en hunne inkomsten uit nieuwe bronnen te putten, hebben zij normaalscholen geopend voor het opleiden van Fröbelonderwijzeressen en de Regeering, die zich aan dien plicht heeft onttrokken, heeft zich verhaast die goed te keuren en zonder nazicht hare diplomas geldig te maken. In sommige van die instellingen doet de Regeering zelfs de middenjury vergaderen, welke elk jaar de examens afneemt tot het verleenen van de diplomas van bekwaamheid voor het onderwijs in de Fröbelscholen.

Zoo men van de 1,027 nog bestaande gemeentelijke bewaarscholen de talrijke scholen aftrekt, die door de groote steden zijn opgericht, kan men licht bevroeden tot welk gering cijfer de vrekkingheid en de dweeperij ze in het overige gedeelte van het land heeft verminderd.

En welke is haar toestand ?

Oder 't algemeen is deze zeer slecht : lokalen en materieel zijn weinig geschikt tot de oordeelkundige opleiding der kinderen; de overbevolkte klassen tellen 60, 70, 80 en soms meer dan 100 wichten; de opvoeding wordt er prijs gegeven voor het onderricht door lezen, schrijven en rekenen; de vrijheid, die het voorrecht moet zijn van de kleinen, vervalt door eene tucht welke niet strookt met hun leeftijd, en wel naar de eischen van opzieners die meer ervaren zijn in lagere methodeleer dan in kinderpsychologie.

En het personeel ?

Zoo de gemeentebestuurders het verlangen, kan het elke opleiding missen, aangezien de wet geen bekwaamheidsdiploma vereischt.

En waar kan men zich een bekwaamheidstitel verschaffen ?

In de private scholen, kloosterscholen of wereldlijke scholen, die met een doel van winstbejag en zonder eenig toezicht vanwege de openbare machten geëxploiteerd worden. (In drie provinciën bestaan loffelijke uitzonderingen, doch zij zijn niet talrijk genoeg : de provincie Henegouw heeft te Bergen eene provinciale normaalschool opgericht; Brabant, in overeenstemming met de hoofdstad, bezit er eene andere te Brussel; eindelijk heeft de stad Luik er altijd een bezeten.)

Doch, zoo de Staat er niet aan denkt Fröbelonderwijzeressen op te leiden, wil hij, evenwel, een streng toezicht op haar uit te oefenen. Hij onderwerpt ze aan een nauwgezet en soms kwellend toezicht, daar het in zake van Fröbelpedagogie onbevoegd is. Hij legt haar tuchtstraffen op. Hij maakt ze aansprakelijk voor schoolongevallen. Voor al de werkzaamheden stelt hij haar op gelijken voet met de leden van het lager onderwijs, doch hij weigert haar al de rechten welke hij aan deze heeft toegestaan. Hij levert ze, aan handen en voeten gebonden, over aan de heerlijke zelfstandigheid der clericale gemeenten, welke wij vaak leerden kennen.

Hij weigert haar een loonrooster te geven en zelfs het door de linkerzijden gevraagde minimum-loon van 1,000 frank in de wet te schrijven. Hij stemt er niet in toe, haar een loon van fr. 81-25 per maand (na aftrek van de afhouding voor de kas van weduwen en weezen) te verzekeren, een nog geringer dagloon dan hij aan werkvrouwen betaalt. Toch vraagt men zich af, hoe het met zulk eene som, op onze dagen, mogelijk is het hoofd te bieden aan de allernoodzakelijkste behoeften van het leven.

Hij wil de vastheid van haren toestand niet verzekeren en van den eenen dag tot den anderen kan hare jaarwedde tot de helft worden vermindert.

In geval van ziekte in wil hij niet bijdragen de jaarwedde der plaatsvervangster.

Is het mogelijk dat men zich op meer onrechtvaardige en op meer hardvochtige wijze als meester aanstelt !

Deze toestand is ellendig en mag niet voortduren, want hij strekt een beschaafd land tot schande.

Ik smeeke mijne collega's van den Senaat op dat punt de verstandhouding der partijen te verwezenlijken. Bestaat er eene, die minder van politiek aard is en die onze harten meer kan treffen ?

Wil men zich niet voor onwetend doen doorgaan, dan mag men niet meer beweren dat de opvoedkundige zending van de Fröbelonderwijzeres van minder belang is dan die van de lagere onderwijzeres. 't Zou al te achterlijk zijn, te denken dat zij minder verstand, kieschheid en handigheid vergt.

Bijgevolg is het te hopen dat de Senaat in de wet de volgende bepalingen zal opnemen :

1° Dat in elke schoolomschrijving, waar eene of meer gemeentescholen bestaan, de gemeenten verplicht worden zooveel Fröbelscholen op te richten als dit noodig is voor de kinderen van drie tot zes jaar;

2° Dat dit personeel op gelijken voet worde behandeld met de onderwijzeressen uit de lagere scholen, wat betreft de voorbereiding, de wedden, de rechtszekerheid, de betaling der tijdelijke meesters in geval van ziekte, enz.

SCHOLEN VOOR VOLWASSENEN.

Dergelijke verplichting zou ook moeten bestaan, wat betreft het aanvullend onderwijs. In elke schoolomschrijving, waar eene of meer lagere gemeentescholen voor volwassenen zijn, zouden door de gemeenten leergangen voor volwassenen moeten ingericht worden ten einde de jonge lieden in de gelegenheid te stellen, hunne kennis uit te breiden en zich beter tot het werkelijk leven voor te bereiden.

Er bestaan slechts 2,270 gemeentescholen voor volwassenen tegenover 2,670 aangenomen en aanneembare scholen van dien aard.

Het onderwijzend personeel bestaat uit :

- 3,869 gediplomeerde wereldlijke onderwijzers en onderwijzeressen van gemeentescholen ;
- 32 niet gediplomeerde wereldlijke onderwijzers en onderwijzeressen van gemeentescholen ;
- 15 gediplomeerde geestelijke onderwijzers en onderwijzeressen ;
- 0 niet gediplomeerde geestelijke onderwijzers en onderwijzeressen ;
- 1,918 gediplomeerde wereldlijke onderwijzers en onderwijzeressen van aangenomen en aanneembare scholen ;
- 145 niet gediplomeerde wereldlijke onderwijzers en onderwijzeressen van aangenomen en aanneembare scholen ;
- 3,471 gediplomeerde geestelijke onderwijzers en onderwijzeressen van aangenomen en aanneembare scholen ;
- 607 niet gediplomeerde geestelijke onderwijzers en onderwijzeressen van aangenomen en aanneembare scholen.

Onder die omstandigheden meenen wij dat de wet, om de vrije keuze van de school te waarborgen aan de huisvaders die het openbaar onderwijs boven het privaat onderwijs verkiezen, de gemeenten moet verplichten, gemeentescholen voor volwassenen op te richten.

Het lager onderwijs bestaat uit drie deelen : de bewaarschool is er de grondslag van en de school voor volwassenen de bekroning.

DE SCHOOLBOEKEN.

Door de besprekingen, die onlangs plaats hadden in de Kamer der Volksvertegenwoordigers bij de behandeling van het Wetsontwerp dat ons is overgelegd, konden wij vaststellen dat zekere schoolboeken niet voldoen aan de voorschriften van artikel 6 der organieke wet op het onderwijs en dat maatregelen dienen te worden genomen om het gebruik dier handboeken te verbieden in de scholen, die aan 's Rijks toezicht zijn onderworpen.

Overigens, zie hier een uittreksel uit de bespreking die plaats had op 23 Januari 1914 (*Handelingen der Kamer*, bl. 754-755) :

« DE HEER POULLET, Minister van Wetenschappen en Kunsten. — De beginselen van artikel 6 zijn verplichtend gesteld voor de drie soorten van scholen en de Regeering heeft dit artikel altijd aangezien als eene bepaling, die het algemeen belang vrijwaart.

» DE HEER ROYER. — En het schooltoezicht moet geheim gehouden worden.

» DE HEER POULLET, Minister van Wetenschappen en Kunsten. — Eene vrije school kan geene toelagen bekomen, wanneer zij zich niet verbindt artikel 6 na te leven. Dit is een uitdrukkelijk voorschrift van het koninklijk besluit van 1898, waarbij het toekennen van de toelagen wordt geregeld.

» DE HEER DEMBLON. — Daardoor zijn ze tot niets verbonden.

» DE HEER POULLET, Minister van Wetenschappen en Kunsten. — Vervolgens moeten de schoolhoofden, ieder jaar, de lijst der schoolboeken aan het toezicht mededeelen.

» DE HEER COCQ. — Dat heb ik daareven in eene onderbreking gezegd.

» DE HEER POULLET, Minister van Wetenschappen en Kunsten. — Ik zegde dat het hoofdbestuur deze lijst niet bezit. Het heeft ze niet noodig; maar het schooltoezicht moet, krachtens een omzendbrief van den heer Schollaert, kennis nemen van die handboeken. In sommige handboeken, gebruikt in de gemeentescholen van Henegouw, kwamen verkeerdheden voor. Daarop heeft de heer Schollaert, door den omzendbrief waarvan ik spreek, het schooltoezicht er aan herinnerd, welke zijne plichten te dien aanzien waren.

» DE HEER ROYER. — En thans mag het hoofdbestuur niets weten !

» DE HEER POULLET, Minister van Wetenschappen en Kunsten. — Het schooltoezicht moet zorgen dat in de boeken niets voorkomt, hetwelk strijdig is met de bepalingen van artikel 6, dat ten doel heeft, de eischen van de openbare orde te vrijwaren.

» DE HEER BUYL. — Benevens de openbare orde is er nog wat anders

» DE HEER POULLET, Minister van Wetenschappen en Kunsten. — Dat zijn dus, Mijne Heeren, de beginselen.

» DE HEER ROYER. — Heet gij dat beginselen, heer Minister ?

» DE HEER POULLET, Minister van Wetenschappen en Kunsten. — Na

aan het grondbeginsel onzer wetgeving, wat betreft de handboeken, aldus te hebben herinnerd, herhaal ik dat het niet bewezen werd dat men in de aanneembare scholen handboeken zou hebben gebruikt, die indruischen tegen de bepalingen van artikel 6.

» Nadat ik de beginselen onzer wetgeving omtrent het gebruik der handboeken aldus heb herinnerd, voeg ik erbij dat er geen sprake kan van zijn, aan de provinciën, te gelijk met de rechten van toezicht van den Staat, een recht van contrôle te verleenen op de handboeken, in de scholen gebruikt. Ik zegde het reeds naar aanleiding van een ander artikel : het toezicht op het lager onderwijs is uitsluitend toevertrouwd aan den Staat, aan de Regeering die voor deze taak aansprakelijk is tegenover de openbare meening en tegenover de Kamers.

» In 't verleden kwam zij aan die taak niet te kort; in de toekomst zal zij daaraan evenmin te kort komen. Het zou eene echte ketterij zijn, het recht van toezicht aan twee verschillende machten toe te vertrouwen. De provinciën zouden het recht niet kunnen hebben toezicht uit te oefenen op den grond van het onderwijs, in de scholen verstrekt, zelfs niet met het oog op het naleven van artikel 6.

» Ik ben overtuigd dat uwe groote gemeenten en uwe groote steden er niet zouden in toestemmen, hare schoolboeken te onderwerpen aan het toezicht hetzij van de bestendige deputatie van Antwerpen, hetzij van de bestendige deputatie van Namen.

» DE HEER TERWAGNE. — Waarop steunt ge uwe bewering, dat de groote steden daarin niet zouden toestemmen?

» DE HEER ROYER. — Hieromtrent hebben de groote steden niets te verbergen.

» DE HEER POULLET, Minister van Wetenschappen en Kunsten. — Niemand heeft iets te verbergen of verbergt iets. Doch de wet verleent aan den Staat alleen het recht om te zorgen voor het naleven van artikel 6 in de drie soorten van scholen; hij zal dit recht nauwgezet uitoefenen, evenals hij vroeger deed. Hij heeft de hulp der provinciën niet noodig.

» Die handboeken zullen trouwens voor 1 provinciën zoo min een geheim zijn als voor al wie ze kennen wil.

» Volgens den tekst van het ontwerp worden de kosten der schoolbehoeften door de provinciën terugbetaald op door het schooltoezicht echt verklaarde staten. Wat moet er in die staten vermeld worden? Er is sprake van schoolbehoeften, potlooden, leien, kompassen, boeken. Om te kunnen nagaan of men werken, die slechts 1 frank kosten, niet voor 2 frank in rekening brengt, moet men natuurlijk de titels van de boeken, de namen van de uitgevers en de prijzen kennen. Verdere inlichtingen moeten echter niet verstrekt worden. Het toezicht van de provinciën mag niet verder gaan zonder inbreuk te maken op het Staatstoezicht. Die taak behoort alleen aan den Staat en onverdeeld zal hij zich daarvan kwijten, door de voorschriften van artikel 6 der organieke wet in acht te nemen. »

Wij kunnen ons niet tevreden verklaren met die onbepaalde beloften van den Minister en wij zijn van oordeel dat, zoowel ten opzichte van den vooruitgang van het onderwijs als ten opzichte van den eerbied .

verschuldigd aan de personen en aan de overtuiging van anderen, de wet de volgende verplichtingen moet opleggen :

1° De gemeenten en de besturen van de vrije aangenomen en aanneembare scholen zenden, ieder jaar, aan het Staatstoezicht de lijst, alsmede twee exemplaren van de handboeken, die in hunne scholen worden gebruikt en niet werden goedgekeurd door den Verbeteringsraad ;

2° Door de schoolopzieners worden dielijsten aan de Regeering gezonden; daarbij voegen zij een beknopt verslag over de pedagogische waarde van ieder dier handboeken ;

3° Door de Regeering worden, ieder jaar, op het Bureel van de Kamer neergelegd de gecatalogueerde lijst van die handboeken, evenals de verslagen der schoolopzieners.

DE STRIJD DER PARTIJEN.

Een ministerieele omzendbrief van 13 Februari 1896 brengt in herinnering de volgende voorschriften, opgenomen in het driejaarlijksch verslag over den toestand van het lager onderwijs (blad. 126) :

« De onderwijzers mogen niet werkzaam zijn in de politiek. De onderwijzer moet zich heel en gansch aan zijn ambt wijden. De hem toevertrouwde taak zal wel zijnen tijd innemen; om zich goed daarvan te kwijten, is het noodig dat hij er zich zonder eenig voorbehoud en zonder verpoezen aan toewijdt en in zijne pogingen geholpen wordt door de genegenheid van het publiek in 't algemeen, zoowel als van de huisvaders en de plaatselijke overheid in 't bijzonder.

» Daaruit volgt dat het voor hem van groot belang, ja zelf plicht is, zich niet bezig te houden met politiek en vooral zich niet rechtstreeks met verkiezingen te bemoeien. Behalve dat dit voor gevolg zou hebben hem van zijne bezigheden af te trekken, zou hij aldra, door voor de eene of de andere politieke gezindheid partij te kiezen, tegenover moeilijkheden staan of zelfs zijn blootgesteld aan plagerijen van aard om zijn toestand onhoudbaar te maken en hem te beletten zijn ambt behoorlijk uit te oefenen. Natuurlijk mag de onderwijzer zijne politieke rechten uitoefenen. Wanneer hij in het onderwijs trad, zwoer hij zijn titel als burger niet af, maar hij is vóór alles, hij is zelfs uitsluitend de man van de school en hij moet pogen dit te blijven, in zijn eigen belang zoowel als in het belang van het onderwijs.

» Het een is onafscheidbaar van het andere voor een goed onderwijzer; hij brengt beide in gevaar als hij buiten zijnen kring wil treden. »

De omzendbrief voegt erbij :

« De onderwijzers, die zich niet nauwgezet zouden gedragen naar deze onderrichtingen, stellen zich bloot aan eene zeer zware straf. »

Waarom is deze omzendbrief enkel van toepassing op de gemeente-onderwijzers, en niet op de vrije, aangenomen en gesubsidieerde onderwijzers?

Moeten deze zich zonder verpoezen aan de opvoeding der kinderen wijden en moeten zij niet de genegenheid winnen van het publiek in het algemeen en van den huisvader in het bijzonder?

Te dien aanzien zouden de rechten en plichten voor de leden van het personeel van het gemeentelijk, aangenomen en aanneembaar onderwijs dezelfde moeten zijn, want aan gelijke rechten beantwoorden gelijke plichten.

Dit wordt vereischt door de eenvoudigste rechtvaardigheid.

DE VRIJHEID VAN DE HUISVADERS IN DE KEUZE VAN EENE GEMEENTESCHOOL IS NIET GEWAARBORGD.

In zijn verslag namens de Middenafdeeling schrijft de heer Woeste dat « de meerderheid hare toetreding tot den leerplicht doet afhangen van de voorwaarde dat de gewetensrechten volkomen gevrijwaard worden ».

Verscheidene bepalingen van de wet verzekeren aan den huisvader de vrije keuze van eene niet openbare school door aan de vrije scholen verhooging van toelagen te verleenen; doch, wanneer het geldt de vrijheid te schenken aan den huisvader die voor zijne kinderen een openbaar onderwijs verlangt, wordt deze niet meer door de wet gewaarborgd :

a) Er bestaan thans 168 gemeenten die geen enkele gemeenteschool meer bezitten. Opdat de huisvaders hunne rechten kunnen uitoefenen door te eischen dat de sedert 1884 afgeschafte school wordt hersteld, is daartoe *het eensluidend advies van de bestendige deputatie* noodig.

Voor de zes clericale provinciën is dit mogelijk advies vooraf gekend.

b) Een zeker getal gemeenten ontdoken het beginsel der wet : « het behoud van ten minste ééne gemeenteschool », door deze in een afgelegen gehucht op te richten.

Logischerwijze voldoet eene gemeente niet aan hare verplichtingen, wanneer zij, welk ook de behoeften van hare bevolking zijn, slechts ééne gemeenteschool opricht of in stand houdt.

Dikwijls volstaat ééne gemeenteschool voor een dorp; doch in de groote gemeenten zijn er, desnoods, vijf of zes en zelfs meer gemeentescholen noodig om aan al de rechtmatige eischen te voldoen. Wat er ook van de zaak zij, ten minste ééne school is noodig in elke schoolomschrijving, wanneer er genoeg kinderen zijn om ze te bevolken.

c) In gansch het land bestaan nog slechts 1,308 gemeentescholen voor meisjes, waarvan verscheidene bestuurd worden door kloostergemeenschappen. Daar sommige gemeenten twee of verscheidene gemeentescholen voor meisjes bezitten, zijn er dus een zeer groot getal gemeenten die geen enkele bijzondere school voor meisjes hebben.

In sommige provinciën is het aantal dezer scholen nagenoeg tot nul gedaald. In West-Vlaanderen zijn er, op 248 gemeenten, slechts 23, welke nog ééne of verscheidene gemeentescholen voor meisjes tellen.

In Oost-Vlaanderen zijn er, op de 298 gemeenten, 28 die nog eene gemeenteschool voor meisjes bezitten.

Op 152 gemeenten der provincie Antwerpen zijn er 34, die ééne of verscheidene gemeentescholen voor meisjes bezitten.

De provincie Limburg telt, voor 206 gemeenten, slechts 22 gemeentescholen voor meisjes.

Wij zijn van gevoelen dat, wil men aan den huisvader de vrije keuze eener gemeenteschool voor zijne meisjes verzekeren, het moet volstaan dat de huisvaders, die eene gemeenteschool voor meisjes aanvragen, ten minste 20 kinderen van het vrouwelijk geslacht in de schooljaren hebben.

Een zeer groot getal gemeenten hebben op *onwettelijke* wijze het ambt van naaimeesteres in de eenige gemeenteschool afgeschaft. Op 31 December 1911 waren er 905 gemeenten, waar deze onwettelijke toestand zich voordeed.

Wij zeggen dat de afschaffing van het ambt van naaimeesteres *onwettelijk* is. Inderdaad, aangezien, naar luid van de wet, het onderwijs voor de meisjes noodzakelijkerwijs het naaldenwerk begrijpt, moet dus ook noodzakelijkerwijs eene naaimeesteres aan elke gemengde school zijn gehecht, zelfs in het geval dat deze leergang voorloopig zou geschorst zijn wegens tijdelijk gebrek aan leerlingen van het vrouwelijk geslacht.

* * *

In de Kamer heeft de vrije keuze eener gemeenteschool door den huisvader uitmuntende verdedigers gevonden in de heeren Nolf, Buyl, Rens, Pecher, Mechelynck, Ozeray, C. Huysmans en andere volksvertegenwoordigers, die gedocumenteerde redevoeringen hebben uitgesproken, waarop de Regeering niet kon antwoorden.

Als besluit van deze redevoeringen werden zeer gematigde amendementen ingediend; doch, op een ordewoord van den heer Woeste, heeft de meerderheid ze op slaafsche wijze verworpen.

Laat ons vertrouwen stellen in de wijsheid van den Senaat; hopen wij dat de Eerste Kamer een vaderlandsch werk zal willen verrichten door aan de huisvaders de vrije keuze der gemeenteschool te verzekeren, op dezelfde wijze als die vrije keuze gewaarborgd is aan de huisvaders die voor hunne kinderen een privaat onderwijs verlangen.

DE GODSDIENST EN DE ZEDENLEER.

In den omzendbrief van 1 October 1895 staat dat « de onderwijzer niet gemachtigd is, een didactischen leergang van zedenleer te geven; de wet eischt dat het regelmatig onderwijs van de grondbeginselen der zedenleer steune op den godsdienst en dat dit onderwijs niet gescheiden worde van den godsdienstleergang waarmede het innig is verbonden. »

Volgens dezen omzendbrief kan er dus geene zedenleer zonder godsdienst bestaan. Nochtans, onder het beheer der wet van 1884 kon die leergang van zedenleer zonder godsdienstige bekrachtiging wel bestaan en wij vragen ons af, door welken tekst de wet van 1895 dit heeft gewijzigd en de oprichting van een leergang van zedenleer heeft verboden.

De wet van 1884 kende aan de gemeenten het recht toe, het onderwijs van godsdienst en zedenleer aan het hoofd van het schoolprogramma te schrijven.

« Dit recht, zegde de Toelichting, strookt met den geest der wet die aan de gemeenten, welke namens de huisvaders optreden, de zorg overlaat om het openbaar onderwijs te regelen. »

Nochtans sloot de inrichting van het godsdienstonderwijs niet uit, dat een leergang van zedenleer op het leerplan der lagere school werd ingeschreven.

In de vergadering van 20 Augustus 1884 zegde de achtbare Minister Jacobs daarover het volgende :

« Bij het behandelen der wet van 1879 werd het verstaan dat er geen leergang van zedenleer zou gegeven worden, doch dat de onderwijzer van al de mogelijke gelegenheden zou gebruik maken om aan de leerlingen zedelijke denkbeelden in te planten.

» Doch, wanneer het den onderwijzer zal believen een leergang van zedenleer ofwel een leergang van godsdienst te hebben, zal men dien geven een halfuur na de klasse.

» *Het staat de gemeente vrij, een leergang van zedenleer, gescheiden van den godsdienstleergang, te geven. Het staat haar ook vrij, een leergang van godsdienst en zedenleer te zamen in te richten.* »

In dat opzicht voerde de wet van 1895 eene enkele wijziging in :

Het godsdienstonderwijs en dat der zedenleer dat men onder de wet van 1884 willekeurig aan het hoofd van het programma kon brengen, werd in 1895 verplichtend gesteld. Doch buiten dit punt werd in het stelsel van 1884 geene wijziging gebracht. Thans, zoowel als toen, moeten de rechten van de minderheid volkomen gevrijwaard worden en, zooals de heer Victor Jacobs in 1884 zegde, moet de vrijheid van elken persoon, wie hij ook zij, geëerbiedigd worden.

Wij begrijpen dan ook niet waarom de Kamer de amendementen-Feron, Nolf en Vande Walle, betreffende het recht van de huisvaders en van de gemeenten wat aangaat de inschrijving van het onderwijs van godsdienst en zedenleer in het leerprogramma, heeft afgestemd. De huisvaders hebben het recht, hunne kinderen van den godsdienstleergang te doen ontslaan.

Zou, evenals onder de wet van 1884, de gemeente — wanneer hun dit bevalt — niet het recht bezitten, aan hare ontslagen leerlingen een leergang van zedenleer te doen geven, die met den leergang van godsdienst niets gemeen heeft? En zoo de gemeente dat onderwijs niet inricht, hebben dan de huisvaders niet het recht te eischen dat deze leergang aan hunne kinderen worde gegeven?

Zonder deze dubbele bevoegdheid zijn de wet van 1875 en de ons thans onderworpen wet eene oneerlijke toepassing van de Grondwet die de gewetensvrijheid en de vrijheid van onderwijs huldigt. Zij moeten aangezien worden als een werk van godsdienstige onverdraagzaamheid, als partijwetten !

In hetzelfde opzicht moeten wij betreuren dat de amendementen-Feron en Vandervelde, betreffende den eerbied verschuldigd aan andermans overtuiging, door de Kamer werden afgewezen.

De Toelichting der wet van 1884 zegde immers:

« Door de toelagen terug te trekken zou men de krenkende maatregelen, die zich mochten voordoen, gemakkelijk kunnen beteugelen. »

Dank aan dit wapen, kan men licht de vrees laten varen, dat het geweten van de leerlingen zou kunnen gekrenkt worden. Ongetwijfeld gaat de meester niet zijne rol te buiten, wanneer hij, bij gelegenheid, het voorwerp van hun geloof herinnert aan kinderen die denzelfden eeredienst belijden: doch, wanneer hij zich tegenover kinderen bevindt, die verschillende geloofsbelijdenissen hebben, moet hij omzichtig te werk gaan en alles vermijden wat terecht als een werk van geloofsstrijd of van bekeeringszucht zou kunnen gelden.

Blijkt niet uit de voorlezingen in de Kamer gedaan uit verscheidene schoolboeken, dat men, in sommige scholen, niet alleen tot den godsdiensthaat en tot den politieken haat aanhitst, maar ook tot den klassen- en tot den rassenhaat?

Welnu, tot nu toe werd, uit dien hoofde, geen enkele school van toelagen beroofd.

Welk vertrouwen kan men dan hebben in de vage beloften van de Regeering, zoo er geen wetstekst is, welke de onderwijzers verplicht eens anders overtuiging te eerbiedigen?

KOSTELOOS ONDERWIJS EN WERKEN VOOR SCHOOLKINDEREN.

In de Commissie werd door sommige leden het beginsel van het volstrekt kosteloos onderwijs verdedigd. Zij zijn van gevoelen dat het, in maatschappelijk opzicht, slecht is de arme kinderen van de rijken te scheiden.

Terzelfder tijd verdedigden zij het beginsel van een openbaren dienst voor schoolvoeding of schoolkleeding, en stelden zij een overgangsstelsel voor van tegemoetkomingen aan de gemeenten die het initiatief van dergelijke werken op zich nemen.

Ten slotte vragen zij dat de Senaat, te dien einde, ofwel het amendement van den heer Huysmans, ofwel dat van den heer Troclet zou aannemen.

Ziehier die amendementen :

« Artikel 24 te vervangen door het volgende artikel :

» Een schooldienst voor voeding en kleeding wordt in elke gemeente ingesteld. De gemeente zorgt voor de inrichting daarvan; zij moet hem toegankelijk maken voor al de kinderen die tot de schooljaren gekomen zijn.

» De bijdrage van de openbare machten in de uitgaven, door dien dienst vereischt, wordt bepaald als volgt : 5/10 ten laste van den Staat, 3/10 ten laste van de gemeente, 2/10 ten laste van de provincie.

» De eventuele dienst der schoolkoloniën en der vacantielassen wordt in dezelfde verhouding en onder dezelfde voorwaarden met toelagen gesteund. »

« ART. 24. Wordt het amendement van den heer Camiel Huysmans en medeleden verworpen, artikel 24 te vervangen door den volgende tekst :

» 1° De navolgende bepalingen worden ingevoegd na het zesde lid van artikel 8 der organieke wet op het lager onderwijs :

« Aanvullingstoelagen, bestreden door middel van een bijzonder krediet, ieder jaar door de wetgeving toe te staan, worden verleend aan de gemeenten welke, ten bate van al de kinderen die tot de schooljaren zijn gekomen, hebben ingesteld : schoolrefters, schoolkoloniën, een dienst voor het uitdeelen van voedsel en kledingstukken.

» De toelage van den Staat is gelijk aan 50 t. h. van de geheele uitgave.

» Alleen de gemeenten welke geen onderscheid maken tusschen de leerlingen der openbare scholen en de leerlingen der private scholen, hebben recht op de toelagen van den Staat.

» 2° Artikel 69 der provinciale wet wordt aangevuld door de volgende bepalingen :

» Moet daarenboven op de begrooting worden gebracht de bijdrage van de provincie in de uitgave welke voor de gemeenten voortvloeit uit de instelling van schoolrefters, van schoolkoloniën en van een dienst voor het uitdeelen van voedsel en kledingstukken. De toelage, door de provincie verleend, mag niet minder zijn dan 16 t. h. van de geheele uitgave. »

* * *

Bij het opstellen van artikel 16 (art. 18 van het aan den Senaat onderworpen ontwerp) werd eene missing begaan.

Artikel 18 bepaalt dat aan de organieke wet een artikel 14bis wordt toegevoegd, luidende als volgt :

« Ten einde de gemeenten, waar de opbrengst van één opcentiem op de hoofdsom der rechtstreeksche belastingen niet meer dan 500 frank bedraagt, en de besturen der aanneembare scholen in staat te stellen, de minima van jaarwedden te betalen, welke onderscheidenlijk te hunnen laste zijn gelegd krachtens artikel 17, litt. a, b, c, wordt verleend :

» a) Aan de gemeenten, waar de opbrengst van één opcentiem meer dan 250 frank bedraagt, eene bijkomende toelage van 200 frank per klasse bediend door een onderwijzer, en eene toelage van 100 frank per klasse bediend door eene onderwijzeres;

» b) Aan de gemeenten, waar de opbrengst van één opcentiem niet meer dan 250 frank bedraagt, eene bijkomende toelage van 300 frank per klasse bediend door een onderwijzer, en eene toelage van 200 frank per klasse bediend door eene onderwijzeres.

» c) Aan de besturen van aanneembare scholen, eene bijkomende toelage van 600 frank per klasse bediend door een onderwijzer, en van 500 frank per klasse bediend door eene onderwijzeres. »

· Uit de Toelichting (bl. 23), evenals uit de bespreking ter Kamer (vergadering van 24 Januari 1914) blijkt, dat de bij de litteras *a* en *b* voorziene bijkomende toelagen aan de gemeenten worden toegestaan zoowel voor hare gemeenteklassen als voor hare aangenomen klassen.

Welnu, het artikel bepaalt dat deze toelagen verleend worden aan de gemeenten en de besturen der aanneembare scholen om die in staat te stellen de minima van jaarwedden te betalen, welke hun ten laste worden gelegd krachtens artikel 17, litteras *a*, *b*, *c*. Dit artikel 17, litteras *a*, *b*, *c*, bedoelt enkel de aangenomen en de aanneembare scholen. Inderdaad, het luidt aldus :

« Artikel 17, §§ 1 tot 4, van de organieke wet wordt door de volgende bepaling vervangen :

» *a*) De wedde der leden van het onderwijzend personeel der aangenomen scholen valt ten laste van de gemeenten.

» *b*) De wedde der leden van het onderwijzend personeel der aanneembare scholen valt ten laste van de besturen dier scholen.

» *c*) Met inachtneming van het in onderstaand litt. *d* gemaakte voorbehoud, mag die wedde, zoo de bedienden gediplomeerd zijn of van het examen ontslagen, niet lager zijn dan die bepaald ingevolge de artikelen 13 en 15. »

Daarin is geenszins sprake van de gemeentescholen.

Bijgevolg verleent artikel 18 niet aan de gemeentescholen de toelagen van 100, 200 en 300 frank, welke voorzien zijn in de litteras *A* en *B* van dit artikel en het zijn dus enkel de gemeenten, *die aangenomen scholen bezitten*, welke ze zullen trekken, des te meer daar de heer Woeste, dit artikel 18 onderzoekende, in zijn verslag schrijft : « de vorige wetten en het onderhavig ontwerp bepalen zeer duidelijk welke tegemoetkomingen worden verleend of kunnen verleend worden. »

Daar het, evenwel, blijkt uit de gezamenlijke parlementaire debatten, dat de Regeering en de Kamers vanzins zijn, bijkomende toelagen aan de gemeenten te verleenen én voor hare aangenomen scholen én voor hare aangenomen scholen bediend door wereldlijke onderwijzers, besluiten wij dat dit artikel 18 verkeerd is opgesteld en verzoeken wij den Senaat dat in duiderlijker woorden uit te drukken en te stemmen.

SAMENORDENING DER SCHOOLWETTEN.

Eene « aanvullende bepaling », voorgesteld door den heer Woeste en goedgekeurd door de Kamer, zegt dat « de Regeering de bepalingen van deze wet zal doen samenordenen met die der wetten van 20 September 1884 en 15 September 1895, welke van kracht blijven. »

Maar behalve de bestaande organieke wet op het lager onderwijs die, krachtens artikel 17 der wet van 1895, de samenordening is van de bepalingen der wet van 1895 met die der wet van 1884, bestaan er nog vijf andere wetten die het lager onderwijs regelen : die van 22 Juli 1897, van

22 Juni 1899, van 14 Augustus 1903, van 5 Mei 1904 en van 21 Mei 1906.

Die wetten werden niet samengeordend met de bestaande wetten en het Wetsontwerp, dat ons wordt overgelegd, bepaalt niet of die wetten worden gewijzigd, afgeschaft, noch of ze zullen samengeordend worden met de nieuwe bepalingen.

Enkele dezer wetten, onder meer die van 21 Mei 1906, zijn, voor eene zekere reeks van onderwijzers, voordeelijker dan het nieuw Ontwerp :

« Nemen wij, bij voorbeeld, eene hoofdonderwijzeres van om 't even welke reeks, die zestien jaren dienst telt.

» Volgens de wet van 21 Mei 1906 heeft zij recht op eene minimum-jaarwedde van 1,700 frank, en bovendien op de huisvesting.

» Volgens het nieuw ontwerp zal zij recht hebben op eene minimum-jaarwedde van 1,600 frank, boven de huisvesting; dus eene vermindering van 100 frank. »

Er is dus in het Ontwerp, dat ons wordt voorgelegd, eene ernstige leemte die door den Senaat moet worden aangevuld.

TOELAGEN AAN DE VRIJE SCHOLEN.

In de Kamer werd bewezen dat, door de toepassing van het Wetsontwerp dat wij onderzoeken, samengeordend met de wetten van 1884 en 1893, de vrije aangenomen en aanneembare scholen ieder jaar ten minste 25 millioen toelage zullen ontvangen van Staat, provinciën en gemeenten.

Aan onze vrienden der twee linkerzijden van den Senaat laten wij de zorg over, die bewijsvoering te herhalen; het weze ons echter toegelaten te besluiten dat, zoo er iemand in België de herziening van de schoolwet gevraagd heeft, het de kloosters zijn, welker schraapzucht nooit voldaan is. En dit alles met het doel het openbaar onderwijs te vernietigen, de gewetensvrijheid te versmachten en voor immer aan de clericale partij de macht in handen te geven.

DE VAN GEWETEN VRIJHEID.

In het Fransche Parlement werd er gezegd :

« De Katholieke Kerk doet zich aan ons onder twee gedaanten voor; zoo zij ons enkel aanbracht haar geloof en den vrede onder de menschen, den zegen aan de dooden en den troost aan de levenden, zouden wij er ons niet ongerust om maken. Maar zij wil regeeren, verkrijgen, bezitten! Zij wil vooral de voorrechten heroveren, die haar door de Fransche Omwenteling werden ontrukkt, en de macht opnieuw ten dienste stellen van het geloof. »

Welnu, ik zeg, ik, dat, zoo er een regime is dat het recht en den plicht heeft zich tegenover haar te plaatsen, het dit is welk door de Belgische Grondwet werd gehuldigd, wan t, krachtens deze laatste, mag het aan de

Kerk niet toegelaten worden, de hand te leggen op de opvoeding en het onderwijs der kinderen van het volk en van de burgerij.

De vrijheid van geweten moet zonder de minste beperking worden gehandhaafd.

Ja! De vrijheid van geweten moet volstrekt verdedigd en gehandhaafd worden in gansch het land, zoowel in onze kleine gemeenten van Vlaanderen en Limburg en elders als in onze groote steden, in onze belangrijke gemeenten en handels- en nijverheidscentrums.

Vernietigt die vrijheid en België zal ophouden te bestaan!

DE ROL VAN DEN SENAAT.

Welke rol zal men den Senaat nog doen spelen?

Hem veroordeelen tot de ellendige bekrachtiging van eene wet die slecht gemaakt, slecht geschreven, soms onverstaanbaar is, waar de helft van het land niet van hooren wil!

Den Senaat even nutteloos als belachelijk maken en gelijk geven aan hen die, in immer grooter getal, de afschaffing vragen van den Senaat.

Ellendige rol!

Verderfelijke wet!

Dit alles zal ons brengen tot het geslacht van stumpers, dat voorspeld werd door den heer De Decker, hoofd van eene katholieke Regeering.

BESLUIT.

Heeren van den Senaat, de wet, die u vandaag wordt overgelegd, laten wij het erkennen, werd enkel gevraagd, ik herhaal het, door de congregatiën, door de kloosters en door al degenen die, speculeerend op den katholieken godsdienst, uit die wet van tweedracht voordeel willen trekken. Maar het volk en de burgerij vroegen er niet naar. Men was tevreden, en het moest wel, met de wetten, door de clericale partij gemaakt in 1884 en in 1895; zij haadt ze opgesteld, goedgekeurd, bekendgemaakt op uwe manier!

Welke vijanden van den openbaren vrede, welke Belg geboren burgers, die denken en redeneeren, die werken en handelen, hebben dan gevraagd uwe hatelijke wet, waarvan de eerste uitslag onbetwistbaar en onmiddellijk zal zijn verdeeldheid te zaaien in het land, dat op dit oogenblik vooral dien nieuwen twistappel niet noodig had! Scherp gaat de schoolstrijd tusschen burgers van tegenover elkaar staande partijen worden gevoerd, zonder rust noch duur! Maar zij heeft nog een ander noodlottig en betreurenswaardig gevolg, waarop iedereen zijne aandacht vestigt: zij zal toelaten weeral met volle handen te putten uit de Schatkist, die thans in een zoo ellendigen toestand verkeert en niet dient opnieuw geplunderd te worden door de clericale partij om aan kloosters en congregatiën millioenen en altijd millioenen te geven, die de belastingschuldigen, maar altijd zullen moeten betalen.

Worden deze nog niet genoeg uitgebuit en uitgezogen sedert dertig jaren dat het nu duurt?

Zal men het geld der Belgische schatplichtigen in de handen gaan stoppen van menschen die enkel bekommerd zijn om de belangen van eene geheime Regeering, waarvan het hoofd te Rome zetelt en waaraan zij blindelings gehoorzamen veeleer dan de Belgische Grondwet te eerbiedigen, welke overigens door hen wordt afgekeurd en veroordeeld.

Laat ge dat gebeuren ?

Neen, mijne geachte collega's van den Senaat, gij zult uwe goedkeuring niet hechten aan eene wet, waarvan een onzer meest achtbare en geachte medeleden in volle Commissie kon zeggen, zonder dat iemand de stem daartegen verhief, dat zij een schande was voor den Minister die ze had opgevat, voor de Regeering die ze verdedigde, en eene grootere schande nog voor hen die ze hadden goedgekeurd of zullen goedkeuren.

VERKLARING VAN DE LEDEN DER MEERDERHEID.

Na de voorlezing van het verslag, vraagt de verslaggever aan den heer Voorzitter de besluiten van de Commissie in stemming te brengen.

De leden van de meerderheid der Commissie, die alleen het Wetsontwerp hebben goedgekeurd, verklaren dat, vermits zij aan de aanwijzing van den verslaggever geen deel hebben genomen, gezien de omstandigheden onder welke die aanwijzing plaats greep, zij hunne goedkeuring niet kunnen hechten aan het werk van dezen laatste, welk werk het zelfs niet noodig is te kenschetsen.

Zij verklaren dus zich op dat punt te onthouden ; zij zullen zelf in den Senaat hunne stemmen verantwoorden — daarbij rekening houdend met de besprekingen die plaats hadden — en tevens het karakter en de beteekenis van de door de Commissie aangenomen bepalingen uiteenzetten.

De Voorzitter van de Commissie verklaart dat hij het werk van den heer Fléchet slechts onder voormeld voorbehoud onderteekent.

Het verslag wordt aangenomen met 3 stemmen tegen 6 onthoudingen.

De Verslaggever,
A. FLÉCHET.

De Voorzitter,
Bon DESCAMPS.

VRAGEN GERICHT TOT DE REGEERING

EERSTE REEKS

EERSTE VRAAG

Welke maatregelen denkt de Regeering te nemen om de vrije aangenomen en aanneembare onderwijzers te verplichten, de bepalingen van artikel 10 der wet na te leven?

ANTWOORD

Ik heb uitleggingen gegeven ter vergadering van 10 December. (Zie *Handelingen*, bl. 289.)

TWEEDE VRAAG

Zal de kantonale opziener als openbaar ministerie optreden om tegen de nalatige gezinshoofden de straffen te vorderen, voorzien bij artikel 11?

ANTWOORD

Er wordt niet afgeweken van de gewone vormvereischten in zake vervolging wegens overtredingen.

DERDE VRAAG

Op welke wijze zullen geregeld worden :

- a) De vierde landbouwgraad in de landelijke jongensscholen welke uitsluitend door onderwijzeressen gehouden worden ;
- b) De vierde huishoudgraad in de wegens hare bestemming gemengde scholen die uitsluitend door onderwijzers gehouden worden ?

ANTWOORD

Wanneer de onderwijzers van eene klasse niet in staat zijn om een of ander verplichtend vak van het programma te onderwijzen, moet daarin voorzien worden door het benoemen van bijzondere meesters.

VIERDE VRAAG

Welk is het aantal leerlingen, voor ieder der vier studiejaren, in elke der openbare en aangenomen normaalscholen?

ANTWOORD

De gevraagde inlichtingen zijn te vinden in het 23^e *Driejaarlijch Verslag* over den toestand van het lager onderwijs, bladzijden 104 en 110 (jaar 1910-1911). Later zal ik de eer hebben, den toestand op 31 December 1913 mede te deelen.

VIJFDE VRAAG

Het voorlaatste lid van artikel 16 luidt :

« Waar man en vrouw op eene school van dezelfde gemeente werkzaam zijn, kunnen zij slechts op ééne woning of op ééne dubbele vergoeding wegens verblijf aanspraak maken. »

Welke vergoedingen zal men krachtens deze bepaling te betalen hebben, in de vier reeksen van gemeenten, aan :

- a) Een hoofdonderwijzer gehuwd met eene hulponderwijzeres van dezelfde gemeente ;
- b) Een hoofdonderwijzer gehuwd met eene hoofdonderwijzeres van dezelfde gemeente ;
- c) Een hulponderwijzer gehuwd met eene hulponderwijzeres van dezelfde gemeente ;
- d) Een hulponderwijzer gehuwd met eene hoofdonderwijzeres van dezelfde gemeente ?

ANTWOORD

In elk van deze gevallen genieten de belanghebbenden ééne dubbele vergoeding, buiten ééne enkele vergoeding.

ZESDE VRAAG

Artikel 20, § E, luidt :

« De huidige wedden van de onderwijzers en die, welke hun later toegekend worden, mogen hoegenaamd niet verminderd worden, zoolang de titelvoerders hun ambt in dezelfde gemeente waarnemen.

» De bijwedden, welke de belanghebbenden bij het in werking treden van deze wet trokken op het krediet van vier millioen, gebracht op de begroting van het Ministerie van Wetenschappen en Kunsten voor het dienstjaar 1913, blijven hun toegekend zoolang het inkomen, waarop zij krachtens de nieuwe wetsbepalingen recht hebben, hun huidig inkomen, met inbegrip van de bijwedden, niet bereikt. Gezegde bijwedden maken wezenlijk deel uit van de gewone jaarwedden. »

Zullen deze bijwedden ten laste vallen van den Staat of van de gemeenten?

Welk zal, bij voorkomend geval, nagenoeg het geheel bedrag der te betalen bijwedden zijn? Wat verstaat men door het *inkomen* van den

onderwijzer? Bestaat het uit de jaarwedde en de vergoeding voor huisvesting of verblijf, en moet de bestuursvergoeding daarin worden begrepen?

ANTWOORD

1. — Bedoelde bijwedden vallen ten laste van de gemeenten. Ziehier wat ik in de Kamer heb gezegd :

« Wanneer de Staat aan de onderwijzers deze bijwedden verleent, heeft hij, in zekeren zin, vooraf en bij voorraad zijn aandeel betaald in de verhooging der jaarwedden, die uit eene nieuwe organieke wet zal voortspuiten. Het is dan ook billijk dat de gemeenten voorloopig het behoud van deze tegemoetkomingen te haren laste nemen. » (Vergadering van 14 Januari 1914, *Handelingen*, bl. 624.)

2. — Het bedrag van de bij voorkomend geval te behouden bijwedde zal afhangen van den persoonlijken toestand, waarin zich elke belanghebbende onderwijzer bevindt. Het is niet mogelijk zulks benaderend te ramen.

3. — Het *inkomen* is hier samengesteld uit alles wat de jaarwedde van den onderwijzer uitmaakt, namelijk de aanvangswedde, de periodieke verhoogingen, de vergoeding voor huisvesting en de vergoeding voor bestuur.

ZEVENDE VRAAG

Welk zal, in eene gemeente van de 1ste, 2^e, 3^e en 4^e reeks, het geheel bedrag zijn van de onderscheidene toelagen welke de Staat zal verleen en voor eene klasse : a) in eene gemeenteschool; b) in eene aangenomen school; c) in eene aanneembare school, gehouden door : A) een wereldlijken onderwijzer; B) eene wereldlijke onderwijzeres; C) een geestelijken onderwijzer; D) eene geestelijke onderwijzeres, hebbende ten minste dertig jaren dienst?

ANTWOORD

Het is niet mogelijk, een gepast antwoord te geven op eene vraag welke aldus is gesteld. Inderdaad, de toelage verandert naargelang het eene school betreft met eene enkele klasse of eene school met verscheidene klassen, en, in dit laatste geval, volgens het aantal klassen; zij verandert nog volgens het gemiddeld aantal leerlingen die de school bezoeken; zij verandert, eindelijk, volgens het bedrag van de opbrengst van één opcentiem op de hoofdsom der rechtstreeksche belastingen.

Daarentegen heeft, in beginsel, de reeks, waartoe de gemeente behoort, geen invloed op het bedrag van de toelage.

ACHTSTE VRAAG

Kan de Minister aan de Commissie de statistiek mededeelen, voor de

laatste tien jaren, betreffende het aantal geletterden en ongeletterden onder de militieplichtigen?

ANTWOORD

Graad van onderricht bij de militieplichtigen.

(Uittreksel uit de Jaarcijfers van het Rijk.)

JAREN	MILITIEPLICHTIGEN	
	KUNNENDE NOCH LEZEN NOCH SCHRIJVEN	KUNNENDE TEN MINSTE LEZEN EN SCHRIJVEN
1913	7.87 t. h.	92.13 t. h.
1912	7.67 —	92.33 —
1911	7.74 —	92.26 —
1910	8.98 —	91.02 —
1909	8.47 —	91.53 —
1908	8.46 —	91.54 —
1907	9.06 —	90.94 —
1906	9.80 —	90.20 —
1905	9.65 —	90.35 —
1904	10.19 —	89.81 —
1903	10.68 —	89.32 —

NEGENDE VRAAG

Artikel 2, § 2, luidt als volgt :

« Wanneer de ouders of voogden gewetensbezwaren aanvoeren tegen het zenden van hunne kinderen of pleegkinderen naar elke binnen een afstand van vier kilometer van hunne verblijfplaats gelegen school, is de verplichting geschorst. »

Ik wensch te weten op welke wijze bedoelde gewetensbezwaren zullen opgenomen worden?

ANTWOORD

Over de geschillen, waartoe artikel 2, § 2, kan aanleiding geven, zal, per slot van rekening, de rechterlijke macht uitspraak doen.

TIENDE VRAAG

Welke macht zal bevoegd zijn om te oordeelen over de lichaamsgebreken, die ten gevolge hebben dat het kind niet verplicht is, de school bij te wonen,

of wordt gerangschikt onder de abnormalen? Welke vereischen zal men bij dit onderzoek moeten in acht nemen?

ANTWOORD

Volgens artikel 11 wordt over elke tekortkoming, wat aangaat den leerplicht, ten slotte uitspraak gedaan door de rechterlijke macht; men is bijgevolg volkomen beschermd tegen elke willekeur.

ELFDE VRAAG

Welke maatregelen van contrôle heeft men voorzien om den leerplicht te doen naleven, wat betreft de leerlingen van gansch vrije scholen, die aan geen toezicht onderworpen zijn?

ANTWOORD

De maatregelen, voorzien door het ontwerp en inzonderheid door artikel 11, waarborgen ten volle het naleven van den leerplicht, wat betreft de leerlingen van gansch vrije scholen, evenals wat betreft de overige kinderen.

TWAALFDE VRAAG

Een lid vraagt dat de Regeering de lijst mededeele van de toelagen verleend aan de beroepsscholen, nijverheidsscholen, technische scholen en scholen voor schoone kunsten.

ANTWOORD

I. — De lijsten van de toelagen, door het Departement van Nijverheid en Arbeid verleend aan de beroeps-, nijverheids- en handelsscholen, worden in het *Staatsblad* bekendgemaakt. (Zie, onder andere, voor het jaar 1913, bl. 4559, 5014, 8535.)

Meer volledige inlichtingen zijn opgenomen in het algemeen verslag over den toestand van het technisch onderwijs, dat de Regeering op geregelde tijden ter Kamer overlegt. Het laatste verslag, ingediend in 1912, betreft het tijdvak 1902-1910.

II. — Muziekscholen, academiën en teekenscholen.

Het bedrag van de toelagen, verleend door het Departement ten bate van de muziekscholen, academiën en teekenscholen, wordt berekend naar de uitgaven en kan geleidelijk worden gebracht tot op een derde van al de uitgaven te zamen. Doch dit maximum wordt slechts zelden bereikt door scholen, waarvan het onderwijs gansch merkwaardige uitslagen oplevert.

Gedurende de beraadslaging zal ik de lijst van de gesubsidiëerde scholen op het bureel van den Senaat ter inzage overleggen.

DE TIENDE VRAAG

Welk is, voor elke provincie (en, zoo mogelijk, voor elk arrondissement), het aantal gemeenten die het ambt van naaimeesteres in al hare lagere gemeentescholen hebben afgeschaft?

ANTWOORD

Het Bestuur bezit de gevraagde inlichting niet.

Naar luid van een omzendbrief, van 19 Augustus 1891, moet de plaatselijke overheid eene naaimeesteres benoemen « in de gemengde scholen, door onderwijzers gehouden en geregeld door ten minste vijf meisjes bijgewoond. »

De Regeering heeft reden om te gelooven dat deze omzendbrief stipt nageleefd wordt : het schooltoezicht is inderdaad verplicht, aan het Departement te doen kennen tegen welke scholen de hooge overheid dient op te treden om de wet te doen naleven.

VEERTIENDE VRAAG

A. — Hoeveel wereldlijke gemeenteonderwijzers, geestelijke gemeenteonderwijzers, vrije wereldlijke onderwijzers, vrije geestelijke onderwijzers waren er in de jaren 1913, 1910, 1900, 1890?

B. — Hoeveel geboren Belgen en hoeveel genaturaliseerde Belgen waren er in elke groep?

Men geve telkens het aantal mannen en het aantal vrouwen afzonderlijk aan.

ANTWOORD

Het Bestuur bezit de inlichting niet voor 1913.

De gevraagde cijfers voor 1900 en 1910 staan in de tabel, opgenomen in de *Toelichting*, bladzijde 80 en volgende.

De cijfers voor het jaar 1890 zijn vermeld in het 16de *Driejaarlijksch Verslag*, bladzijde 190. Evenwel konden de aanneembare scholen niet opgenomen worden, daar zij toen niet onder 's Rijks toezicht stonden.

De statistiek maakt geen onderscheid tusschen geboren of genaturaliseerde Belgen.

TWEEDE REEKS

EERSTE VRAAG

Welke waarborgen van bekwaamheid eischt de Regeering van de kinderen die aan huis onderwijs ontvangen?

Zal zij zich tevreden stellen met de eenvoudige verklaring van den vader?

Zullen die kinderen nooit een examen moeten afleggen?

ANTWOORD

De maatregelen, voorzien in de artikelen 8, 9 en 11, zijn geschikt om op de meest voldoende wijze te verzekeren de naleving van de wet door de huisvaders die hunne kinderen aan huis doen onderwijzen.

TWEEDE VRAAG

Men wenscht nader te zien bepalen wat er verstaan wordt door gewetensbezwaar.

In antwoord op eene vraag van den heer Crick heeft de heer Minister van Wetenschappen en Kunsten verklaard dat er tegen de onzijdigheid in de klasse nooit eenige aanslag door gemeenteonderwijzers werd gepleegd.

Dunkt u bijgevolg niet dat de gemeentescholen een voldoende waarborg opleveren wat de eerbiediging van de overtuiging betreft?

Dunkt u niet dat het tweede lid van artikel 2 eene onnoodige toevoeging is?

ANTWOORD.

Ziehier letterlijk de bewoordingen van het antwoord, dat ik op 22 Juli jongstleden gegeven heb, niet aan den heer Crick, maar aan den heer Pecher :

« In zijn geheel beschouwd, kwijt het gemeentelijk onderwijzend personeel eerlijk en nauwgezet zijne plichten. Er wordt geene statistiek gehouden van enkele afzonderlijke tekortkomingen, vooral met het oog op de toepassing van artikel 6. Ik heb alle reden om te denken dat dit weinig voorvalt. »

De opheffing van de verplichting om gewetensbezwaren moet, met het oog op alle mogelijke gevallen, gehandhaafd blijven, al mochten die gevallen zich uitzonderlijk voordoen.

DERDE VRAAG

Men zou eenige inlichtingen willen hebben over de wijze, waarop het

bewijs van lagere studiën zal afgeleverd worden. Zal het afgeleverd worden volgens den uitslag van een wedstrijd onder de lagere scholen?

Zal het verleend worden door den onderwijzer alleen?

Zal het afgeleverd worden volgens den uitslag van een examen, in de klasse voor den schoolopziener afgenomen.

ANTWOORD

Ik heb daarover de noodige verklaringen gegeven in de Kamer, in den loop der vergadering van 4 December 1913. (Zie *Handelingen*, bladz. 221.)

VIERDE VRAAG

Men zou willen kennen het aantal kinderen : a) jongens, b) meisjes, die tegenwoordig de gemeentescholen van den hooger en graad volgen? Ook dat der kinderen van de aangenomen en aanneembare scholen?

ANTWOORD

Leerlingen der lagere scholen, die de lessen van den hooger en graad (3^{den} graad) volgden, op 31 Decembre 1911 :

Scholen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.
Gemeentelijke	65,917	38,523	104,440
Aangenomen	13,524	33,397	46,921
Aanneembare.	13,910	21,883	35,793
Totaal	93,351	93,803	187,154

VIJFDE VRAAG

Om welke redenen werd de bepaling opgenomen, waarbij leerplicht slechts wordt ingevoerd voor een tijdsverloop van zes en van zeven jaren?

ANTWOORD

Die redenen zijn breedvoerig opgegeven in de Toelichting. (Zie bl. 40 tot 44.)

ZESDE VRAAG

Om welke redenen kunnen de kinderen, die het bewijs van lagere studiën bezitten, van leerplicht vrijgesteld worden vanaf hun dertiende jaar?

Zou het, integendeel, niet betamen dat die begaafde leerlingen voortleeren?

ANTWOORD

Het bezit van het getuigschrift van lagere studiën onderstelt dat de leerling volledige lagere studiën heeft voltrokken; dit alleen is voldoende om de vrijstelling te wettigen. Die leerlingen zijn trouwens vrij, hunne studiën voort te zetten.

ZEVENDE VRAAG

Per maand en per leerling verlangt men te kennen het gemiddeld aantal dagen dat : a) de jongens, b) de meisjes afwezig zijn.

Kan dit gemiddeld cijfer worden gegeven per provincie?

Die inlichtingen gelden voor het jaar 1912, en zoo niet, voor het jaar 1911.

ANTWOORD

Het laatste Driejaarlijksch Verslag bevat daarover, op bladzijde 300, nauwkeurige en uitvoerige inlichtingen.

ACHTSTE VRAAG.

Moeten de seizoenverloven, waarvan sprake is in artikel 7, tegelijkertijd worden toegestaan aan de gemeentescholen en aan de aangenomen en aanneembare scholen eener zelfde gemeente?

ANTWOORD.

De verslaggever der Middenafdeeling heeft daarover verklaringen afgelegd in den loop der vergadering van 10 December 1913. (Zie *Handelingen*, bl. 278.)

NEGENDE VRAAG.

In de gemeentescholen zal iedere afwezigheid stipt worden aangeteekend door het onderwyzend personeel, omdat tuchtstraffen kunnen toegepast worden op de officieele onderwijzers en onderwijzeressen.

Geldt dit ook voor het personeel der aangenomen en aanneembare scholen?

Zoo niet, waarom?

Zoo ja, welke maatregelen zal de Regeering treffen om het leerpersoneel der aangenomen en aanneembare scholen te verplichten, nauwkeurig iedere afwezigheid aan te geven?

ANTWOORD

Zie het antwoord op eene vroegere vraag, die dezelfde zaak bedoelt.

TIENDE VRAAG

Zullen de artikelen 8 en 9 van het Wetsontwerp aan de schoolopzieners niet eene zoodanige vermeerdering van werk opleggen, dat het die ambtenaren moeilijk zal zijn, op ernstige wijze de klassen te bezoeken? Welke maatregelen denkt de Regeering te nemen om daaraan te ontsnappen.

ANTWOORD

Ik heb daarover in de Kamer uitleggingen gegeven ter vergadering van 10 December 1913. (Zie *Handelingen*, bladz. 286.)

ELFDE VRAAG

Waarom moeten de schoolhoofden slechts om de twee maanden aan het schooltoezicht de lijst overleggen van de leerlingen die de school niet volgen?

Waarom zou dit niet op het einde van iedere maand kunnen geschieden, vermits de onderwijzer toch maandelijks zal moeten optellen de dagen dat de kinderen gedurende de maand afwezig waren?

ANTWOORD

Eene maandelijksche opgave zou, zonder eenig nut trouwens, het bestuurswerk der schoolopzieners nog verzwaren.

TWAALFDE VRAAG

Om welke redenen wordt een opschorting van zes maanden toegestaan, waar het geldt een vonnis waarbij de huisvader die, wederspanning aan leerplicht, tot eene geldboete wordt veroordeeld? (5de alinea van art. 11.)

ANTWOORD

Die opschorting is een der middelen, waardoor men de belanghebbers kan overreden tot naleving van de wet.

DERTIENDE VRAAG

Zullen de bedienaars der eerediensten, die artikel 12 overtreden, strafbaar zijn met de straffen voorzien bij dit artikel?

Zullen zij, wat betreft de toepassing van dit artikel, niet worden gelijkgesteld met de ambtenaren ofwel aangezien als zijnde belast met een openbaren dienst?

ANTWOORD

Het eerste lid van artikel 12 heeft eene algemeene beteekenis.

Het tweede lid is niet van toepassing op de bedienaars der eerediensten; dezen mogen niet gelijkgesteld worden met de openbare ambtenaren. Een amendement, dat zulks bedoelde, werd door de Kamer verworpen. (Vergadering van 11 December 1913.)

VEERTIENDE VRAAG

Zullen, in eene zelfde gemeente, het programma en het reglement van den vierden graad dezelfde moeten zijn voor al de gemeentelijke, aangenomen en aanneembare scholen : *a*) van jongens; *b*) van meisjes? Zoo niet, waarom wordt er onderscheid gemaakt?

ANTWOORD.

Krachtens artikel 4 der wet zijn de verplichte leervakken dezelfde voor al de scholen, doch de gemeenten en de besturen der private scholen stellen het schoolreglement en het omstandig programma der vakken vast, ieder voor hunne scholen.

VIJFTIENDE VRAAG

Is het bepaald zeker dat, binnen vijf jaar, in alle gemeentescholen van het Rijk een vierde graad zal bestaan? Op welke wijze zal de Regeering daartoe verplichten de gemeenten die zich op dit gebied onwillig toonen?

ANTWOORD

Krachtens de wet beschikken de gemeenten over een tijdsverloop van vijf jaar om de noodige regelingen te treffen tot het invoeren van den vierden graad. Geven de gemeenten blijk van slechten wil, dan loopen zij gevaar, al de toelagen te verliezen, die zij van den Staat ontvangen.

ZESTIENDE VRAAG

Men zou nauwkeurig willen omschreven zien wat men moet verstaan door « halvetijdstelsel ».

ANTWOORD

Ik heb daarover uitleggingen gegeven ter vergadering van 19 December 1913. (Zie *Handelingen*, bladz. 408.)

ZEVENTIENDE VRAAG

Het tweede lid van artikel 14 bepaalt dat twee of meer gemeenten bij

koninklijk besluit kunnen gemachtigd worden zich te vereenigen om den aanvullenden graad (4^{en} graad) gezamenlijk in te richten.

Van wie zal die inrichting uitgaan?

Van de Regeering?

Van de gemeenten?

Zal eene gemeente, bij voorkomend geval, kunnen verplicht worden zich aan te sluiten bij eene vereeniging onder gemeenten, opgericht met het doel den vierden graad tot stand te brengen?

Zoo ja, op welke wijze zal de Regeering de onwillige gemeenten dwingen, zich aan die verplichting te onderwerpen?

ANTWOORD

In beginsel zal het initiatief van de gemeenten zelf moeten uitgaan. De belanghebbende gemeenten blijven vrij, zich met twee of meer te vereenigen. Bij voorkomend geval zou echter de Regeering kunnen optreden om de wet volkomen te doen toepassen.

ACHTTIENDE VRAAG

Ten gevolge van het instellen van den vierden graad en het openen van nieuwe scholen, zullen talrijke scholen voor volwassenen verdwijnen.

Het inkomen der onderwijzers, die in deze scholen les gaven, zal dus verminderd worden en de zoogenaamde verbetering van den toestand der onderwijzers zal bijgevolg alleen op het papier bestaan.

Zal de Regeering niet op de eene of andere wijze eene schadeloosstelling verleenen aan de betrokken onderwijzers die minder dan vijf en twintig jaar dienst tellen?

ANTWOORD

Niets laat toe te onderstellen, dat de bestaande scholen voor volwassenen zullen verdwijnen.

NEGENTIENDE VRAAG

Is de Regeering gewapend om de gemeenten te beletten, de leergangen voor volwassenen af te schaffen ten einde zich te onttrekken aan de lasten, die haar door de toepassing der nieuwe wet zullen opgelegd worden?

ANTWOORD

Wij verwijzen naar het antwoord op de vorige vraag.

TWINTIGSTE VRAAG

Zal door de ministerieele besluiten, waarvan melding wordt gemaakt in lid 2 en lid 3 van artikel 15, onder dezelfde voorwaarden en tegelijker-

tijd voor de gemeentelijke, aangenomen en aanneembare scholen worden bepaald welke taal als voertaal moet dienen?

ANTWOORD

De voorgeschreven bekendmaking is een waarborg dat al de scholen, van welken aard ook — gemeentelijke, aangenomen en aanneembare — die zich werkelijk in denzelfden toestand bevinden, op gelijke wijze zullen behandeld worden.

EEN EN TWINTIGSTE VRAAG

Waarop steunt de Regeering om twee verschillende stelsels aan te nemen voor de verhoogingen ten bate van de onderwijzeressen en ten bate van de onderwijzers?

ANTWOORD

Zie, in het verslag van den heer Woeste, het antwoord op eene dergelijke vraag van de Middenafdeeling.

TWEE EN TWINTIGSTE VRAAG

Past het niet, in de gemeenten die tot de agglomeratie van de groote steden behooren, aan de leden van het onderwijzend personeel eene vergoeding te verleenen wegens verblijf, gelijk aan die welke toegekend wordt aan de ambtenaren die in het lager onderwijs van deze vier steden werkzaam zijn?

Zoo neen, hoe wettigt men dit verschil van vergoeding?

ANTWOORD

Ik heb dat uitgelegd in de Kamervergadering van 8 Januari laatstleden. (Zie *Handelingen*, bladz. 561.)

DRIE EN TWINTIGSTE VRAAG

Eene ongehuwde hoofdonderwijzeres heeft recht op de dubbele vergoeding voor huisvesting. Eene *gehuwde* hulponderwijzeres heeft slechts recht op de enkele vergoeding voor huisvesting. Is dat geen onzin, aangezien de gehuwde beambten recht hebben op de dubbele vergoeding voor huisvesting?

ANTWOORD

Men kan niet bepaald zeggen dat de gehuwde *beambten* recht hebben op de dubbele vergoeding : alleen de *onderwijzers* hebben er recht op en de onderwijzeressen worden er buiten gesloten.

VIER EN TWINTIGSTE VRAAG

Wanneer man en vrouw werkzaam zijn in scholen van verschillende gemeenten, genieten zij beiden eene dubbele vergoeding wegens verblijf.

Zijn zij werkzaam in scholen eener zelfde gemeente, dan kunnen zij slechts op ééne dubbele vergoeding wegens verblijf aanspraak hebben.

Hoe wordt dit onderscheid gewettigd?

Wat geschiedt er in geval van echtscheiding?

Is het, bij scheiding van goederen, de man ofwel de vrouw die het verlies, uit deze bepaling voorspruitende, ondergaat of ondergaan zij het voor de helft?

ANTWOORD

In artikel 13 van de tegenwoordige wet wordt reeds bepaald :

« Wanneer de man en de vrouw in dezelfde gemeente schoolhoofden zijn, kunnen zij slechts op ééne woning of op ééne vergoeding voor huisvesting aanspraak maken. »

VIJF EN TWINTIGSTE VRAAG

Welke maatregelen zal de Regeering nemen om na te gaan of de onderwijzers en onderwijzeressen der aanneembare scholen de door het onderhavig ontwerp vastgestelde loon zullen ontvangen van het bestuur dier instellingen?

ANTWOORD

Ter vergadering van 9 Januari laatstleden heb ik in de Kamer breedvoerig bewezen (zie *Handelingen*, bladz. 576 en volg.) dat de vrees, als zou aan de aanneembare onderwijzers het geheel genot der werkelijke jaarwedde, hun door de wet verzekerd, worden ontnomen, op niets berust.

ZES EN TWINTIGSTE VRAAG

Kunnen de besturen van de aanneembare scholen, die aan hun personeel kost en inwoning of andere benodigdheden verschaffen, door eene prijsverhooging van deze leveringen, niet te hunnen bate de winsten verijdelen, welke hunne onderwijzers en onderwijzeressen van het onderhavig Wetsontwerp mogen verwachten? Welke maatregelen denkt de Regeering te nemen om dergelijke handelwijze te beletten?

ANTWOORD

Het ondersteld misbruik schijnt feitelijk niet te vreezen. Mocht het zich nochtans voordoen, dan zou de Regeering het doen ophouden.

ZEVEN EN TWINTIGSTE VRAAG

Waarom bereikt de bijkomende toelage welke, volgens artikel 18, littera C, aan de aanneembare scholen wordt toegekend, 500 of 600 frank, terwijl zij voor de gemeentescholen slechts 100, 200 of 300 frank bereikt?

ANTWOORD

Artikel 8, § 5, waarborgt aan de gemeentescholen, op de begroting der gemeente, inkomsten die het niet aan de aanneembare scholen waarborgt.

Trouwens wordt de bijkomende toelage slechts toegekend aan een gering getal aanneembare scholen, met name aan die, waaraan de wet, in het opzicht der jaarwedde, zeer zware verplichtingen oplegt.

ACHT EN TWINTIGSTE VRAAG

Wanneer onderwijzers of onderwijzeressen, wegens huwelijk of bloedverwantschap (vader en zoons, moeder en dochters, zusters, broeders, of broeders en zusters) te zamen levend, in aanneembare scholen werkzaam zijn, verliest dan het bestuur van die scholen het recht op de bijkomende toelage voorzien bij artikel 18, littera C? Zoo ja, waarom?

ANTWOORD

De beperkende bepaling aan het slot van artikel 18, littera C, is niet van toepassing op het veronderstelde geval.

NEGEN EN TWINTIGSTE VRAAG

Zal het onderwijzend personeel van de aangenomen scholen nog, zooals onder de huidige wetgeving, bij koninklijk besluit of anderszins kunnen gemachtigd worden, af te zien van de verhoogen toegekend krachtens den nieuwen loonrooster?

ANTWOORD

De vroegere bepaling, welke hier wordt bedoeld, wordt ingetrokken door artikel 17 van het ontwerp.

DERTIGSTE VRAAG

Paragraaf C van artikel 20 voorziet dat de gemeenteonderwijzers, aan wie door den gemeenteraad eene tuchtstraf is opgelegd, kunnen beroofd worden van de weddeverhooging voor het tijdvak waarin dat geschiedde. Kunnen dergelijke tuchtstraffen, der gelijke beroovingen van

verhooging worden toegepast op het leerpersoneel van de aangenomen of aanneembare scholen?

Kan de Regeering, in dit geval, nog op eene andere wijze dit personeel treffen, wanneer het aan zijn plicht te kort komt?

ANTWOORD

Behoudens de bijzondere bepaling van artikel 35, tweede lid, hangt, in het opzicht der tucht, het personeel van de aangenomen of aanneembare scholen uitsluitend af van het bestuur dier scholen.

Het stelsel der toelagen biedt, evenwel, de Regeering het middel aan om ieder misbruik te beteugelen.

EEN EN DERTIGSTE VRAAG

Zal het ontzeggen van de verhoogingen, voorzien bij artikel 20, littera C, niet moeten beslist worden tegelijkertijd als de tuchtstraf waarmee dit niet-verleenen gepaard gaat? Zoo de verhoogingen slechts ontzegd worden nadat de tuchtstraf werd toegepast, zal dit ontzeggen dan niet voorkomen als eene tweede straf voor een zelfde feit? *Non bis in idem*.

ANTWOORD

Het niet-verleenen van de geregelde verhooging is een gevolg *van rechtswege* der toegepaste straf; het heeft natuurlijkerwijs zijne uitwerking, zodra de normale tijd voor deze verhooging aanvangt.

TWEE EN DERTIGSTE VRAAG

Moet men, bij de toepassing van artikel 20, littera F, door « in gemeenschap levende » onderwijzers of onderwijzeressen verstaan die, welke in gemeenschap leven alleen omdat zij bloed- of aanverwanten zijn?

Zoo ja, hoe wettigt men dan het verschil in 's Rijks toelagen?

ANTWOORD

Neen.

DRIE EN DERTIGSTE VRAAG.

Wat verstaat men door het getuigschrift van bekwaamheid tot het ambt van schoolhoofd, voorzien bij artikel 22? Moeten de thans in bediening zijnde hulponderwijzers voortaan dat getuigschrift bezitten om tot schoolhoofd te kunnen benoemd worden?

Wie zal dit getuigschrift van bekwaamheid afleveren?

Zal het worden afgeleverd door eene jury zooals die waarvan sprake is in artikel 9?

Zal het eene jury zijn zo oals die, welke de getuigschriften van schoolopziener aflevert?

Indien het noch de eene, noch de andere is, hoe zal dan die jury worden samengesteld en hoe zal zij werken?

Van welken datum af zal zij zitting houden?

Uit welke vakken zal het programma van het af te leggen examen bestaan?

Worden deze vakken in 's Rijks normaalscholen onderwezen of zullen zij er onderwezen worden?

ANTWOORD

De onderscheidene zaken betreffende het afleveren van de getuigschriften van bekwaamheid tot het ambt van schoolhoofd zullen — na het inwerkingtreden van de wet — door een uitvoeringsbesluit geregeld worden.

Door artikel 12 van de bestaande wet worden geen nieuwe regelen ingevoerd, wat aangaat het vaststellen van de vereischten om schoolhoofd te worden.

VIER EN DERTIGSTE VRAAG

Zou de Regeering nauwkeurig kunnen opgeven welke weddeverhooging zal voortspruiten uit het bekomen van een der bijzondere diplomas, waarvan sprake is in artikel 22 van het ontwerp?

ANTWOORD

Over die vraag heb ik mijne meening uiteengezet in de Kamer, ter vergadering van 16 Januari. (Zie *Handelingen*, bladz. 654.)

VIJF EN DERTIGSTE VRAAG

Op welke wijze zal de Regeering de vrijheid van den huisvader vrijwaren, wanneer deze voor zijn kind geen kerkelijk onderwijs wil?

Men zou moeten mededeelen wat er te dien aanzien zal gedaan worden :

1° In de gemeenten, waar geen gemeentescholen bestaan ;

2° In de gemeenten, waar een blijkbaar ontoereikend aantal gemeentescholen bestaan ;

3° In de gemeenten waar enkel scholen bestaan, die gemengde scholen zouden moeten zijn, doch feitelijk alleen door jongens worden bijgewoond tengevolge van de afschaffing van het ambt van naaimeesteres ;

4° In de gemeenten die, zooals Dalhem (provincie Luik), slechts onvolledige gemeentescholen bezitten, waar enkel de middelbare graad en de hogere graad worden onderwezen ; de kinderen, jongens en meisjes van den lageren graad zijn aldus noodzakelijk verplicht, naar de aangenomen vrije school te gaan.

ANTWOORD

In beginsel moet er in elke gemeente eene gemeenteschool zijn, waar al de kinderen toegelaten worden.

Wat betreft de gemeenten, die ontslagen zijn van de verplichting eene gemeenteschool in stand te houden, daar moet de aangenomen school, die laatstgenoemde vervangt, eveneens toegankelijk zijn voor alle kinderen.

De naleving van artikel 6 is geschikt om de gewetensvrijheid van allen te vrijwaren.

De Regeering zal eischen dat overal, waar de noodzakelijkheid ervan blijkt, naaimeesteressen worden benoemd.

De gemeenteschool, die in beginsel elke gemeente moet bezitten, moet volledig zijn.

ZES EN DERTIGSTE VRAAG

Zullen de provinciale besturen niet mogen weigeren de boeken te betalen, die in de aangenomen en aanneembare scholen worden gebruikt, wanneer in die boeken sommige klassen van burgers of dezer overtuiging worden aangevallen?

ANTWOORD

Ik heb daarover mijne meening uiteengezet ter Kamervergadering van 23 Januari. (Zie *Handelingen*, bladz. 734.)

ZEVEN EN DERTIGSTE VRAAG

Tal van opzieners hebben schoolwerken uitgegeven en al te veel onderwijzers achten zich verplicht, de handboeken, geschreven door hunne overheid, in hunne klassen te gebruiken. Denkt de Regeering niet, daar de staten der schoolbehoeften, waarvan sprake is in artikel 25, laatste lid, moeten echt verklaard worden door het schooltoezicht, dat dit aanleiding zal geven tot misbruiken die den ondernemingsgeest en de vrijheid der onderwijzers aan banden leggen?

Welke maatregelen zal zij treffen om die te vermijden?

Welke maatregelen zal zij treffen om die te beteugelen?

ANTWOORD

Bij voorkomend geval zal de Regeering er voor zorgen, dat die misbruiken worden beteugeld.

ACHT EN DERTIGSTE VRAAG

Zal de Regeering het aannemen van scholen nog goedkeuren, wanneer dit geschiedt *in extremis*, m. a. w. wanneer gemeenteraden, door het

kiezerskorps afgedankt, dit toestaan tusschen de gemeenteverkiezingen en den daarop volgende 1ⁿ Januari?

ANTWOORD

Het aannemen van scholen moet door de Regeering niet goedgekeurd worden.

NEGEN EN DERTIGSTE VRAAG

Hebben de gemeenteraden niet het recht, de bij artikel 26, § 2, bepaalde voordeelen te onttrekken aan de scholen, waarvan het onderwijzend personeel de overtuiging van de ingezetenen zou aanranden?

ANTWOORD

Er bestaat geen verband tusschen artikel 26, tweede lid, en de bepaling, krachtens welke het verboden is de personen aan te randen of de overtuiging te bestrijden van de gezinnen, waarvan de kinderen de school bijwonen.

De Regeering is overigens verplicht te zorgen voor het naleven van artikel 6.

VEERTIGSTE VRAAG

Kinderen uit de gemeente A wonen dicht bij eene gemeenteschool van B dan bij de gemeenteschool hunner gemeente. Hebben zij het recht de school van B bij te wonen, zelfs wanneer het bestuur dezer laatste gemeente zich daartegen verzet? Wie kan B dwingen die leerlingen in hare scholen op te nemen?

ANTWOORD

Zie artikel 27, littera B.

EEN EN VEERTIGSTE VRAAG

Waarom wil de Regeering een tiende van de wedde van den voorloopigen onderwijzer doen betalen door den zieken onderwijzer?

Heeft die regel niet ten gevolge, dat een persoon gestraft wordt, alleen en uitsluitend omdat hij ziek is?

Wordt soortgelijke bepaling toegepast in de andere ministerieele Departementen?

ANTWOORD

Zie de uitleggingen, die ik gaf in de Kamer ter vergadering van 4 Februari. (*Handelingen*, bladz. 887.)

TWEE EN VEERTIGSTE VRAAG

Om welke redenen verleent men enkel toelagen voor klassen gehouden door Belgen, met uitsluiting van de klassen gehouden door personen die tot eene vreemde nationaliteit behooren?

Welke zal de houding van de Regeering zijn, wat betreft de klassen gehouden door personen die tot geen bepaalde nationaliteit behooren?

Van welke verworven toestanden is er sprake in artikel 30, 2°?

ANTWOORD

Het Wetsontwerp verzet er zich hoegenaamd niet tegen, « dat men enkel toelagen verleent voor klassen gehouden door Belgen »; integendeel, het kent alleen aan die klassen toelagen toe.

De personen, die tot geen bepaalde nationaliteit behooren, kunnen niet als Belgen aangezien worden.

Het geldt de verworven toestanden op 1 Januari 1914, in het aangenomen of aanneembaar onderwijs.

DRIE EN VEERTIGSTE VRAAG.

Men wenschte te weten hoeveel ongehuwde onderwijzers en onderwijzeressen elk jaar, sedert 1895, de hoedanigheid van Belg hebben verworven door naturalisatie.

Hoeveel mannelijke en vrouwelijke kloosterlingen zijn er onder die genaturaliseerde personen?

ANTWOORD.

Het Departement bezit die inlichtingen niet.

Onlangs heeft het Ministerie van Justitie nadere inlichtingen hieromtrent verstrekt aan de Kamer. (Zie vergadering van 12 Juli 1913, antwoord op eene vraag van den heer Buyl.)

VIER EN VEERTIGSTE VRAAG.

Is het tweede lid van artikel 31 van toepassing op het onderwijzend personeel van de aangenomen en aanneembare scholen?

ANTWOORD.

Ja.

VIJF EN VEERTIGSTE VRAAG.

Men wenschte te weten waarom het aantal koninklijke atheneums en colleges, alsmede het aantal middelbare scholen worden beperkt?

Is er enkel sprake van 's Rijks middelbare scholen, waar het geldt het getal van honderd middelbare scholen?

Is het aantal middelbare scholen, die niet aan den Staat toebehooren, beperkt? Zoo niet, waarom?

Is, wat betreft de instellingen waarvan sprake is in artikel 32 van het Wetsontwerp, het aantal tot die instellingen toe te laten leerlingen beperkt? Zoo niet, wordt het niet binnenkort beperkt?

ANTWOORD

De redenen, waarop die beperking steunt, werden uiteengezet bij de behandeling der wetten van 1850 en van 1884.

Ik meen dat niemand ooit het aantal tot bedoelde instellingen toe te laten leerlingen zal willen beperken.

ZES EN VEERTIGSTE VRAAG

Om welke redenen heeft men in n° 2° van artikel 30 de bepaling opgenomen, waarbij een uitstel van vijf jaar aan het personeel der aangenomen en aanneembare scholen wordt verleend om den vereischten titel van lager onderwijzer te verwerven?

Waarom wordt deze bepaling ingevoerd, daar al de onderwijzers van de gemeentescholen gediplomeerd zijn?

ANTWOORD

Deze bepaling wordt ingevoerd, omdat de verworven toestanden moeten geëerbiedigd worden.

Toen, in 1879, het diploma werd vereischt van het personeel der gemeentescholen, werden de verworven toestanden insgelijks geëerbiedigd.

ZEVEN EN VEERTIGSTE VRAAG

Volgens artikel 30 zijn van het diploma vrijgesteld de onderwijzers van de aangenomen en aanneembare scholen, die meer dan dertig jaar oud zijn en, op 1 Januari 1914, sedert meer dan vijf jaar in dienst zijn.

Op hoeveel onderwijzers en onderwijzeressen zal deze bepaling van toepassing zijn?

Waarom heeft de Regeering deze overgangsbepaling aangenomen?

Is het zeker dat de vrije scholen aan hare onderwijzers geene gunstdiplomas zullen afleveren, opdat zij het voordeel van deze inschikkelijke bepaling zonden genieten? Heeft men voorzorgen genomen om de misbruiken te voorkomen? Zoo ja, welke voorzorgen?

Is althans de Regeering gewapend om de misbruiken van dien aard, zoo zij worden vastgesteld, te beteugelen? Zoo ja, welke zullen die maatregelen zijn?

ANTWOORD

Bedoelde vrijstellingen zijn louter eventueel : zij worden, bij voorkomend geval, slechts verleend nadat werd overgegaan tot een bijzonder onderzoek betreffende elken belanghebbende.

Het is dus niet mogelijk te zeggen hoeveel belanghebbenden de vrijstelling zullen genieten.

De bepaling wordt ingevoerd, omdat de verworven toestanden moeten geëerbiedigd worden.

De Regeering is gewapend om al de misbruiken te beteugelen.

ACHT EN VEERTIGSTE VRAAG

Is het niet noodig, in de lagere scholen den leergang van zedenleer in te richten voor de kinderen die van den godsdienstleergang zijn vrijgesteld? Bij voorkomend geval, waarom?

ANTWOORD

Naar luid van artikel 6 mag de onderwijzer geene gelegenheid verwaarloozen om aan zijne leerlingen de voorschriften der zedenleer in te prenten.

Uit eene lange ondervinding is gebleken dat deze bepaling, waarbij worden bedoeld zoowel de kinderen, die van den godsdienstleergang zijn ontslagen, als de overige, al de betrokken belangen op de meest afdoende wijze vrijwaart.

NOTA VAN DE MEERDERHEID

Door omstandigheden, waarvan er geen voorbeeld bestaat, werd een lid der minderheid er toe gebracht verslag te doen over dit Wetsontwerp; daardoor heeft de meerderheid der Commissie voor Wetenschappen en Kunsten tot plicht, met inachtneming van de gehouden debatten, aan den Senaat de redenen te doen kennen, die hare stemming wettigen, alsook de aangenomen bepalingen te kenschetsen met de uitlegging die daaraan dient te worden gegeven.

Die toelichting dienen wij bij den Senaat in als meerderheidsnota.

I. — LEERPLICHT.

Het beginsel van leerplicht werd door de Kamer eenparig goedgekeurd. Ongetwijfeld zal dit ook gebeuren in den Senaat.

Volgens het stelsel van het Wetsontwerp is leerplicht onafscheidbaar van de vrijheid der gezinshoofden in de keuze der leermeesters, aan wie zij het onderricht hunner kinderen willen toevertrouwen. Die regel is duidelijk uitgedrukt in het eerste artikel van het ontwerp. Met nadruk wordt er aan herinnerd in het derde lid van artikel 8. Hij wordt bekrachtigd in artikel 12. Door artikel 2 wordt hij toegepast op de gevallen, waarin zich billijke gewetensbezwaren mochten voordoen.

Ten onrechte werd die laatste bepaling gelaakt, want zonder haar kon leerplicht leiden tot de verplichte school.

Overigens behoort het den vrederechter, zonder dat hij in de plaats van de ouders persoonlijk oordeelt over de waarde van deze of gene onderwijsinrichting, na te gaan of het bij voorkomend geval aangevoerde bezwaar — zooals trouwens elk ander afwijzingsmiddel — al dan niet een voorwendsel is om kwaden wil en nalatigheid te dekken, die niet te rechtvaardigen zijn. Dat werd duidelijk bepaald door den achtbaren heer Woeste, verslaggever in de Kamer der Volksvertegenwoordigers.

In de volgorde der straffen, ingevoerd tegen inbreuk op de vrijheid der gezinshoofden, hadde de oppositie, met het oog op de gebeurlijke verscherping dier straffen, private personen, die in het vrij onderwijs deze of gene bepaalde plaats bekleeden, met de openbare ambtenaren willen gelijkstellen. Maar in het opzicht van strafrecht heeft zulke gelijkstelling klaarblijkelijk geen juridischen grond.

De gedachte om in ons land een rondgaand lager onderwijs in te richten beantwoordt niet aan vereischten van voldoende belang.

Dat de kinderen in 't algemeen zouden verplicht worden school te gaan tot den ouderdom van dertien of veertien jaar, werd dikwijls gevraagd niet alleen door democraten, maar ook door het leerpersoneel. Het Wetsontwerp voldoet aan dien eisch, doch bepaalde een behoorlijken overgangs-

tijd. Tevens voert het een getuigschrift van lagere studiën in, met voordeelen die van aard zijn om wedijver bij de kinderen aan te prikkelen en hun een voorkeur van het grootste belang toe te kennen om in eene publieke of private loopbaan te treden. Zonder te spreken over zaken die klaarblijkelijk door een reglement moeten worden verordend, bepaalt de wet dat de vorm en de voorwaarden van aflevering van dit getuigschrift worden geregeld bij koninklijk besluit, zonder dat eenig onderscheid tusschen openbare of private inrichtingen in aanmerking kan worden genomen (art. 5).

Wanneer in het Wetsontwerp waarborgen worden bepaald voor regelmatig schoolgaan en voor den tijd, aan het onderwijs besteed, tracht men op practische, billijke en gematigde wijze de quaestie van de seizoenverloven op te lossen. Om de seizoenwerken te omschrijven, heeft de Regeering verklaard dat zij ze opvatte in den gebruikelijken zin.

Bij de bespreking in de Kamer en in de Commissie van den Senaat werden overigens sommige punten nader bepaald. Zoo werd geen rekening gehouden met den huisarbeid als « verspreide » nijverheid. Doch de Regeering neemt niet aan, dat de landbouwwerken alleen seizoenwerken zijn.

Op het punt van de waarborgen tegen iedere willekeurige uitlegging dient opgemerkt dat de regeling, daartoe in te voeren door de bevoegde machten, moet onderworpen worden aan de goedkeuring van het schooltoezicht, dat zelf werkt onder de verantwoordelijkheid der Regeering.

Herhaaldelijk heeft de Regeering verklaard dat zij genoeg gewapend was om het leerpersoneel der onder toezicht staande scholen er toe te brengen, de afwezigheid der leerlingen getrouw aan te stippen.

De administratieve en rechterlijke proceduur om leerplicht te doen toepassen is gansch nieuw in onze wetten. Zij is voor verbetering vatbaar : de practijk zal ons dat desnoods aanduiden. Zooals zij is ingericht, met, als middenpunt, het schooltoezicht waarvan de bestuursproceduur uitgaat en de bemoeiing van de vrederechters van wie eerst de proceduur in der minne, daarna de strafvordering uitgaat, beschouwen wij ze als eene wijze schikking van regelen, waarvan de eene aan de ondervinding van vreemde landen zijn ontleend, waarvan de andere behoorlijk zijn aangepast aan den volksaard. De medehulp van de gemeentebesturen voor de uitvoering der wet, in de noodige mate, zal aan de Regeering niet ontbreken.

Wat betreft de rechterlijke proceduur, dient er opgemerkt te worden, dat de oproeping, waarvan er eerst wordt gesproken, niets gemeen heeft met het strafrecht. Het woord : « waarschuwing » wordt niet eens gebruikt; opdat er geen verwarring mogelijk zij; trouwens heeft het, in meerdere artikelen van het Wetsontwerp, eene verschillende beteekenis. De dagvaarding geschiedt door een deurwaarder. Het openbaar ministerie treedt slechts op wanneer de dagvaarding regelmatig werd beteekend. Het onderhoudt geene betrekkingen met den kantonnen opziener, die de lijst der afwezende kinderen rechtstreeks aan den vrederechter overmaakt. Daar de eerste verschijning, na officieuze oproeping, eene daad is van louter vaderlijk gezag, moet zij niet in openbare vergadering plaats grijpen. De proceduur, volgende op eene regelmatige dagvaarding, behoeft volstrekt

openbaar te wezen, naar luid van artikel 153 van het Wetboek van Strafvordering. Verzet moet worden aangeteekend op de wijze en binnen den termijn door hetzelfde Wetboek bepaald.

Daarvan wordt geen kennis gegeven aan den kantonnalen opziener. De bepalingen van het gemeene recht zijn ingelijks van toepassing op de termijnen en de vormvereischen van het beroep.

De herhaling beteekent juridisch dat de ouders opnieuw nalatig waren of kwaden wil aan den dag legden, welk ook het kind zij, en niet alleen dat men opnieuw onregelmatig was ten aanzien van een en hetzelfde kind.

De straffen, hoe gematigd ook, zijn volstrekt niet ondoelmatig. De oppositie wilde nog strenger zijn en zelfs het kiesrecht tijdelijk ontnemen. Maar het schijnt beter, bij het toepassen van de straffen, alle achterdocht, die zou kunnen voortspruiten uit den aard van de straf, door den rechter uitgesproken, te vermijden.

De Commissie onderzocht de middelen om de bepaling betreffende leerplicht te doen toepassen, wanneer wordt verklaard dat het onderwijs aan huis wordt verstrekt.

Heerhaaldelijk bevestigde de Minister dat de openbare macht te dien aanzien genoegzaam gewapend was, evenals in 't algemeen voor de goede uitvoering van de wet.

II. — DE NIET-BETALENDE SCHOOL.

De wedijver tusschen de officieele leerkrachten en de vrije leerkrachten heeft niet alleen voor gevolg gehad verbreiding van het lager onderwijs, waardoor de veralgemeening van het onderwijs en de vrije keuze der huisvaders evenzeer worden bevorderd; hij heeft bijgedragen tot de verspreiding van kosteloos onderwijs. De feiten spreken vanzelf: de statistieken bewijzen dat in 1911 het gemiddeld aantal betalende leerlingen niet 6 t. h. bereikte. Het oogenblik schijnt dus gekomen, een feitelijken toestand, die voorzeker merkwaardig is, in de wet op te nemen en te bestendigen in zoo ruimen zin als de toestand medebrengt. Daarin wordt voorzien door de drie volgende bepalingen :

I. — Het onderwijs wordt kosteloos aan al de kinderen gegeven in de gemeentescholen, in de aangenomen en in de aanneembare scholen (art. 22).

II. — Kosteloosheid brengt mede het verschaffen van de schoolbehoeften aan de kinderen, wier ouders zich in de voorwaarden bevinden van artikel 3, § 3, der wet van 14 September 1895, 't is te zeggen aan de kinderen, wier ouders onbemiddeld zijn.

III. — Daar waar in de behoeften van het kosteloos onderwijs wordt voorzien door een voldoende getal kosteloze scholen of klassen, kunnen betalende kinderen worden opgenomen in de klassen of de scholen, bij

voorkomend geval te bepalen door de gemeenteoverheid voor de gemeentescholen en door de besturen der aangenomen en der aanneembare scholen voor deze scholen.

III. — HET WELZIJN DER KINDEREN. — HET GENEESKUNDIG TOEZICHT. —
DE LICHAAMELIJKE VERSTERKING DER KLEINE SCHOOLKINDEREN.

De gezondheid der kinderen, gedurende de jaren die zij in de school doorbrengen, op een leeftijd waar hun gestel zich ontwikkelt, moet voortdurend en ernstig worden verzorgd.

In het Wetsontwerp zijn niet al de punten opgenomen die in verband staan met het stoffelijk welzijn der schoolbezoekers. Maar vooral houdt het zich bezig met twee zaken die rechtstreeks de gezondheid der kinderen aanbelangen: geneeskundig toezicht, lichamelijke verzorging van de schoolkinderen.

Krachtens artikel 34 is op alle scholen, aan het toezicht onderworpen, het volgende grondbeginsel toepasselijk: « Verplichting een kosteloozen dienst voor medisch schooltoezicht in te richten, welke dienst omvat een onderzoek der leerlingen bij de opneming in de school en ten minste één schoolbezoek per maand. Na elk schoolbezoek zendt de geneesheer-opziener aan den burgemeester een verslag, waarvan een afschrift wordt overgemaakt aan het gezondheidstoezicht, aan den opziener van het gebied en aan het bestuur der belanghebbende school. »

Beschouwen wij hoe de onderscheidene instellingen voor lichamelijke verzorging der schoolkinderen zich ontwikkelen, dan staan wij tegenover twee onaantastbare beginselen: het eerste is, dat de behoefte der kinderen, en niet het bijwonen van deze of gene school, op den voorgrond moet blijven. Het tweede is, dat het recht der ouders om de opvoeders hunner kinderen te kiezen werkelijk moet blijven bestaan. Het is niet aan te nemen dat de openbare machten den nood der gezinnen te baat nemen om hare scholen te bevolken. Bij artikel 26 wordt de Koning gelast te zorgen dat er op dit gebied niet het minste onderscheid wordt gemaakt voor deze of gene reeks van scholen, door de kinderen bijgewoond. Met dit doel wordt daardoor aangevuld artikel 76 van de gemeentewet en artikel 66 van de provinciale wet door, met de noodige bekrachtiging, te bepalen dat de beraadslagingen, dienaangaande door de provincie- en gemeenteraden genomen, aan de goedkeuring des Konings worden onderworpen. De beraadslagingen, die daarover reeds werden genomen, zullen worden herzien binnen den termijn van één jaar te rekenen van de afkondiging dezer wet.

De toestand, door die maatregelen geschapen, is dus zeer zuiver. De personen of private comiteiten die, buiten de openbare besturen om, werken stichten voor de lichamelijke versterking der schoolkinderen, mogen hunne toewijding en hunne vrijgevigheid betoonen aan bepaalde reeksen van scholen. De openbare besturen mogen zich noch rechtstreeks, noch onrechtstreeks met dergelijke werken bemoeien, tenzij al de schoolkinderen, zonder onderscheid van school, er voordeel van hebben. Het is hun trouwens, krachtens de meest onaantastbare juridische grondbegin-

selen, verboden zelf giften te aanvaarden om te doen wat hun bij wet zou verboden zijn.

IV. — HET VOLLEDIG SCHOOLPROGRAMMA. — DE VIERDE GRAAD. — DE ONDERWIJSTAAL. — DE ZEDELIJKE EN GODSDIENSTIGE OPVOEDING DER KINDEREN.

In overeenstemming met de algemeene verlenging van den leertijd, is de Regeering van gevoelen dat, in het oud programma, als verplichte vakken moeten opgenomen worden :

Voor de meisjes, buiten het naaldenwerk, « de huishoudwerken » en, in de landelijke gemeenten, « eenige begrippen van land- en tuinbouw ».

Voor de jongens, in de landelijke gemeenten, te zamen met de begrippen van landbouw, « begrippen van tuinbouw » en, « in de overige gemeenten, eenige begrippen van natuurwetenschappen ».

Uit vrees het leerplan te overladen op eene wijze die voor de leerlingen en voor het onderwijs in zijn geheel bezwaarlijk is, heeft men andere leerstoffen terzijde gelaten, die, hoewel zeer nuttig, toch maar van bijkomend belang zijn.

Doch de Regeering denkt — en dat is de hoofdhervorming welke zij nastreeft — « dat het schoolprogramma geleidelijk moet aangevuld worden door het onderwijs van leerstoffen met practische strekking, die een aanvullenden studiegraad zullen uitmaken tot voorbereiding van de technische opleiding en de beroepsvorming der jonge lieden. » De oprichting van een onderwijs van den vierden graad is een vooruitgang, welke in de nijverheids- en in de arbeiderswereld algemeen wordt gewenscht. Zij beantwoordt uitnemend aan de behoeften van den dag. Reeds werd in dezen zin menig gelukkig initiatief genomen. Ook moet men die pogingen erkennen en ze algemeen maken door aan het programma — dat in zijne hoofdtrekken door de Koninklijke macht wordt bepaald — zijne algemeene opvoedkundige strekking te behouden en het lenig genoeg te maken om het aan alle plaatselijke behoeften te kunnen aanpassen. Men moet de Regeering en de plaatselijke overheid zeer vrij laten voor het inrichten van het nieuwe stelsel. Deze allereerste noodzakelijkheid wordt door het Wetsontwerp erkend.

De betrekkelijk korte termijn van vijf jaar, waarbinnen het nieuwe stelsel in gansch het Rijk moet worden ingericht, bewijst hoe krachtig het hoofdbestuur, zoo spoedig mogelijk, deze hervorming de goede vruchten wil doen afwerpen, welke men van haar terecht mag verwachten.

Ongegrond schijnt de vrees, als zou de hervorming van den vierden graad in winstgevende arbeidsinstelling van aard zijn om aan de gewone nijverheid concurrentie te doen.

*
* *

Het Regeeringsontwerp bevatte geene enkele bijzondere bepaling betreffende de onderwijstaal in de lagere school. Tengevolge van verschillende

voorstellen en van eene tamelijk verwarde stemming in de Kamer, heeft de Regeering, als minnelijke schikking, een voorstel ingediend, dat tot de volgende regels kan worden herleid :

I. — In al de gemeentelijke, aangenomen of aanneembare scholen is de moedertaal der kinderen de voertaal in de onderscheidene graden van het lager onderwijs.

II. — Het gezinshoofd verklaart welke de moedertaal of de gebruikelijke taal is. Acht het hoofd der school dat het kind niet bekwaam is om de lessen in de door het gezinshoofd aangewezen taal met vrucht bij te wonen, dan kan het gezinshoofd in beroep komen bij het schooltoezicht.

III. — Tot het eenigszins verzacht toepassen van bovengemelden regel kan, volgens de behoeften der scholen, machtiging worden verleend te Brussel en in de voorsteden van Brussel, alsmede in de gemeenten op de taalgrens. Die verzachte toepassing mag niet ten gevolge hebben, dat het grondig aanleeren van de moedertaal geschaad wordt.

De ministerieele besluiten tot machtiging worden in het *Staatsblad* bekendgemaakt.

Elk jaar brengt het schooltoezicht een bijzonder verslag uit over de toepassing van bovenstaande bepalingen.

Door deze regels worden niet al de vraagpunten opgelost, die kunnen opgeworpen worden in zake onderwijstaal. Doch het zou moeilijk zijn niet te erkennen dat zij van groot belang en zeer inschikkelijk zijn.

*
* *

Zooals het Wetsontwerp door de Regeering werd ingediend en zooals het door de Kamer werd goedgekeurd, voert het niets nieuws in betreffende het onderwijs van den godsdienst en de zedenleer in de lagere school. Herhaalde pogingen werden aangewend ten einde den wetgever er toe te bewegen, in mindere of meerdere mate terug te komen op de bepalingen hieromtrent ingevoerd door de wet van 1895.

De Regeering en de meerderheid van de Kamer hebben zich tegen al die pogingen verzet, op grond dat het bestaande stelsel overeenkomt met het verlangen van de overgrootste meerderheid der gemeenten en van bijna al de gezinnen des lands.

Evenwel werden twee verzachtingen, ten voordeele van de minderheid, gebracht in artikel 1 en in artikel 6 van de organieke wet. De eene vervangt in het eerste artikel de woorden : « twintig hoofden van huisgezinnen, kinderen hebbende die de schooljaren hebben bereikt, » door de woorden : « een getal gezinshoofden, hebbende te zamen ten minste twintig kinderen in de schooljaren (art. 27). » De andere verzachting wijzigt den laatsten volzin van artikel 6 aldus : « Bij het geven van zijn onderricht onthoudt hij zich van elken aanval *tegen de personen* ofwel tegen de godsdienstige overtuiging der familiën, wier kinderen hem zijn toevertrouwd. »

V. — HET ONDERWIJZEND PERSONEEL. — VERBETERING VAN DEN STOFFELIJKEN TOESTAND DER ONDERWIJZERS. — GELDELIJKE LASTEN.

Onverminderd de bepalingen om op vaste en billijke wijze de quaestie van nationaliteit en die van diploma op te lossen, voert het Wetsontwerp belangrijke maatregelen in om den stoffelijken toestand van de onderwijzers te verbeteren.

Deze verbetering geschiedt op den minimum-standaard van eene gelijke aanvangswedde van 1,200 frank voor de onderwijzers en 1,100 frank voor de onderwijzeressen, van eene vergoeding voor huisvesting, welke noodzakelijk veranderlijk is, en van geregelde verhoogingen.

De Kamer en de Regeering waren niet van gevoelen dat het voorstel om eene hoogere wedde, op onderwijzers en onderwijzeressen toepasselijk zonder onderscheid, tot grondslag te nemen, terstond kan worden toegepast, te meer daar men de middelen niet aanduidt waardoor een werkelijke uitslag zal worden bereikt.

De Regeering vond het billijk, aan de gediplomeerde leerkrachten der aanneembare scholen het voordeel van een wettelijken weddestandaard te gunnen in de mate waarin dat voordeel, sedert de wet van 1895, het personeel der aangenomen scholen ten bate komt en mits het reeds bekrachtigde voorbehoud betreffende de ongehuwde en in gemeenschap levende onderwijzers. Tegenover een werk van zulken omvang als het volksonderwijs, moet de wet de openbare en bijzondere krachten, die tot de verspreiding van dat werk bijdragen, ondersteunen. De wet kan niet ontkennen dat de huisvaders vrije keuze doen, zooals uit de feiten duidelijk blijkt. Zij moet afrekenen met de lasten van gemeene recht welke, onder andere, door dit Wetsontwerp worden opgelegd aan iedere school die onder toezicht staat, en met de rechtvaardigheid, die vereischt dat gelijke medewerking aan de maatschappelijke taak van het volksonderwijs gelijk loon verdient. Ook is het vol-trekt billijk dat men hier rekening houdt met de overgroote lasten die, wegens de uitbreiding van het vrij onderwijs, de begrootingen der gemeenten meer en meer ontlasten.

Ondanks die ontlasting wordt door het Wetsontwerp geen geldelijke bijdragen van de gemeenten vereischt voor de aanneembare scholen, doch aan den Staat wordt het recht voorbehouden billijke vergoedingen te verleenen. Zoo men de zaak in dat opzicht beschouwt, vindt men dat het bedrag van de aanvullende toelage per klasse, die aan de aanneembare scholen wordt verleend, ruimschoots verantwoord is.

Ten aanzien der provinciën doet het Wetsonderwerp niets anders dan de uitgaven, die van haar worden gevraagd voor een bijzonder doel — met name de kosteloze verstrekking van de schoolbehoeften, — in verhouding te brengen met de lasten die de gemeenten en de Staat sedert lang op zich nemen.

Overigens worden de Staatstoelagen voor de onder toezicht zijnde scholen verdeeld volgens regelen die reeds op het verleden steunen, inzonderheid wat betreft de verschillende behandeling van de gemeenten volgens hare middelen en in de mate waarin de nieuwe weddestandaard

op haren geldelijken toestand invloed heeft. Evenwel worden, door de wijze waarop zij in de schoolwet zijn ingevoerd, die toelagen zoo bepaald, zoo ruim, zoo bestendig als zij vroeger nooit waren.

De aangevraagde buitengewone maatregelen voor de bekendmaking van de namen der personen, die tot het beheer der aanneembare scholen behoreen, leveren geen voldoende practisch nut op, en terecht zegde de achtbare Minister van Wetenschappen en Kunsten, naar aanleiding daarvan, in de Kamer (vergadering van 6 Januari 1914) : « Men begrijpt dat in het *Staatsblad* de namen worden bekendgemaakt van de leden van groepen, wettelijk ingericht, waarvan de samenstelling door wetsteksten is bepaald, zooals handelsvennootschappen en mutualiteiten, maar niet van leden van groepen die scholen beheeren. »

De nieuwe inrichting van een algemeen stelsel van wantrouwen tegenover de schoolboeken schijnt evenmin gerechtvaardigd.

VI. — IS HET ONTWERP GRONDWETTIG ?

Nevens de beweegredenen welke de partijen dikwijls tegen elkander om de beurt aanvoerden wat de uitlegging van artikel 17 der Grondwet betreft, wordt door het huidig Wetsontwerp een debat over grondwettelijk recht opgeworpen, dat in sommige opzichten nieuw is. Er werd beweerd dat artikel 17 der Grondwet, waar het spreekt van vrij onderwijs, niet medebrengt dat eene organieke wet op het lager onderwijs zich bezighoudt met de regeling dier vrijheid. Doch dwangregeling van vrij onderwijs is wat anders dan verleening van toelagen met sommige waarborgen. Hoe kan men betwisten dat dezelfde macht, die toelagen kan verleenen, ook het recht bezit daaraan waarborgen te geven, welke vrijelijk aanneembaar zijn of aangenomen worden, wanneer, overigens, de toegestane voordeelen niets anders bedoelen dan ontwikkeling der vrijheid in gelijkheid en rechtvaardigheid volgens den geest en den tekst der Grondwet.

Ten onrechte wilde men beweren dat het onderhavig Wetsontwerp wezenlijk eene nieuwigheid invoerde. Wij kunnen hier herinneren dat, sedert bijna twintig jaren, de aanneembare scholen erkend zijn door de wet en gesubsidieerd door den Staat, en wel krachtens eene organieke wet. Moet men ze bestendig oelaten tot de nieuwe voordeelen welke deze wet aan de gemeentescholen en de aangenomen scholen geeft ?

In den grond is dat het eenig vraagstuk ; het ons aangeboden ontwerp lost het op in bevestigenden zin.

VII. — BESLUIT.

De vooruitgang, door dit ontwerp van wet in onze wetgeving verwezenlijkt, is onbetwistbaar en van groot belang.

Hij strekt den achtbaren Minister van Wetenschappen en Kunsten ter eere. Uit partijdigheid kan men hem trachten te ontkennen ; doch in geweten moet de wetgever hem recht doen wedervaren en het gezond verstand van het Belgische volk zal er hulde aan brengen.

De invoering en de inrichting van **leerplicht** en van kosteloos onderwijs, de aanpassing van het leerplan aan al de **behoefden** van het moderne leven, de betere vrijwaring van den **lichamelijken** staat der schoolkinderen, de verbetering en de bestendiging van den **stoffelijken** toestand van het leerpersoneel, de billijke verdeeling van de **geldelijke** lasten, het openhartig beroep op al de openbare en private **krachten** die tot het groote werk der volksopvoeding kunnen bijdragen, dat **alles** kenschetst, benevens enkele maatregelen van minder belang, waarop **niet** behoeft aangedrongen, het Wetsontwerp dat ons onderworpen is.

De Commissie voor Wetenschappen en Kunsten heeft dat ontwerp aangenomen met 6 stemmen tegen 4. Zij heeft de eer, het den Senaat ter goedkeuring voor te leggen.

Baron DESCAMPS.

Marquis DE BEAUFFORT.

RAËPSAET.

Baron STIÉNON DU PRÉ.

DERBAIX.

Baron MINCÉ DU FONTBARÉ.

VAN NAEMEN.

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 1913-1914.

Dispositions de la loi organique des 20 septembre 1884-
15 septembre 1895 sur l'enseignement primaire qui
subissent une modification.

Texte actuel.

ARTICLE PREMIER.

Il y a, dans chaque commune, au moins une école communale établie dans un local convenable.

La commune peut adopter une ou plusieurs écoles privées; dans ce cas, le Roi, après avoir pris l'avis de la députation permanente, peut dispenser la commune de l'obligation d'établir ou de maintenir une école communale; cette dispense ne peut être accordée si vingt chefs de famille, ayant des enfants en âge d'école, réclament la création ou le maintien de l'école pour l'instruction de leurs enfants et si la députation permanente émet un avis conforme à leur demande.

L'adoption peut être consentie par la commune pour une durée de dix ans au plus. Elle prendra fin avant cette date en cas de décès, de retraite ou de destitution du titulaire sous le nom duquel l'adoption a été consentie. Elle peut toujours être renouvelée.

Lorsqu'aucune convention n'a fixé la durée de l'adoption, la suppression de l'adoption ne peut être prononcée

Texte nouveau.

ARTICLE PREMIER (1).

(Comme ci-contre.)

La commune peut adopter une ou plusieurs écoles privées; dans ce cas, le Roi, après avoir pris l'avis de la députation permanente, peut dispenser la commune d'établir ou de maintenir une école communale; cette dispense ne peut être accordée si un nombre de chefs de famille ayant ensemble au moins vingt enfants d'âge scolaire, réclament la création ou le maintien de l'école pour l'instruction de leurs enfants et si la députation permanente émet un avis conforme à leur demande.

(Comme ci-contre.)

(Comme ci-contre.)

(1) Article 27 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

dans le courant d'une année scolaire, ni sans un préavis d'une année.

Deux ou plusieurs communes peuvent, en cas de nécessité, être autorisées par le Roi à se réunir pour fonder et entretenir une école.

ART. 2.

Les écoles primaires communales sont dirigées par les communes.

Le conseil communal détermine, suivant les besoins de la localité, leur nombre et celui des instituteurs.

Toutefois, les résolutions des conseils communaux portant suppression d'une école primaire communale ou d'une ou plusieurs places d'instituteur primaire, sont soumises à l'avis de la députation permanente et à l'approbation du Roi.

L'arrêté royal autorisant ou refusant la suppression est motivé et inséré au *Moniteur*.

Le conseil règle, s'il y a lieu, tout ce qui concerne l'établissement et l'organisation des écoles gardiennes et des écoles d'adultes.

Les enfants dont l'habitation est notablement plus éloignée de l'école de leur commune que de celle d'une commune voisine, peuvent être autorisés à fréquenter cette dernière par décision de la députation permanente, les conseils communaux intéressés et l'inspection scolaire entendus. Cette admission a lieu moyennant une indemnité mise à la charge de la commune qui doit l'instruction aux dits enfants. Le montant en est fixé par la députation permanente en cas de désaccord entre les communes.

Lorsque les deux communes ressortissent à des provinces différentes, il sera statué par le Ministre des Sciences et des Arts.

(Comme ci-contre.)

ART. 2 (1).

(Comme ci-contre.)

(Comme ci-contre.)

(Comme ci-contre.)

(Comme ci-contre.)

(Comme ci-contre.)

Là où l'importance de la population le permet, les communes sont tenues d'organiser des classes pour enfants faiblement doués ou arriérés et pour enfants anormaux.

(1) Article 28 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

ART. 3.

La commune veille à ce que tous les enfants qui ont droit à l'enseignement gratuit et qui ne fréquentent pas les écoles privées puissent recevoir l'enseignement, soit dans une école communale, soit dans une école adoptée.

Ont droit à l'instruction gratuite pour leurs enfants :

Ceux qui payent en principal et en additionnels au profit de l'État : dans les communes au-dessous de 5,000 habitants, moins de 10 francs ; dans celles de 5,000 à 20,000 habitants, moins de 15 francs ; dans celles de 20,000 habitants, moins de 30 francs de contribution personnelle.

[Chaque année les chefs des écoles primaires communales, adoptées et adoptables, dressent, sur la déclaration des parents, la liste des enfants âgés de six à quatorze ans qui fréquentent leurs établissements et qui ont droit à l'instruction gratuite en vertu de la disposition qui précède.

Les chefs des écoles communales et des écoles adoptées transmettent les listes concernant leurs établissements aux administrations communales, qui inscrivent, en regard du nom de chaque enfant, le montant exact des contributions personnelles payées par ses parents. Ces listes sont soumises au conseil communal, qui les arrête et détermine, s'il y a lieu, la rétribution par élève, due à l'instituteur. Elles sont ensuite envoyées, avec la délibération du conseil communal à la députation permanente, qui les approuve, ainsi que la quotité de la rétribution, sauf recours au Roi.

Les chefs des écoles adoptables transmettent les listes concernant ces établissements aux receveurs des contributions, qui inscrivent également, en regard du nom de chaque enfant, le montant des contributions

ART. 3 (1).

L'instruction primaire est gratuite pour tous les enfants dans les écoles communales, adoptées et adoptables.

Toutefois, là où il est pourvu aux nécessités de l'enseignement gratuit par un nombre suffisant d'écoles ou de classes gratuites, des enfants payants peuvent être admis dans les classes ou les écoles à déterminer, le cas échéant, par les autorités communales pour les écoles communales et par les directions des écoles adoptées et adoptables, pour ces écoles.

La commune veille à ce que tous les enfants qui ne fréquentent pas les écoles privées puissent recevoir l'enseignement soit dans une école communale, soit dans une école adoptée.

La gratuité comporte la fourniture des objets classiques aux enfants dont les parents payent en principal et en additionnels au profit de l'État : Dans les communes au-dessous de 5,000 habitants, moins de 10 francs ; dans celles de 5,000 à 20,000 habitants, moins de 15 francs ; dans celles de 20,000 habitants, moins de 30 francs de contribution personnelle.

(1) Articles 24 et 36 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

personnelles payées par ses parents. Ces listes sont ensuite soumises à la députation permanente qui, après vérification, les approuve, sauf recours au Roi.] (Loi du 22 juillet 1897.)

Les communes, ainsi que les chefs des écoles adoptées et des écoles adoptables, ont la faculté d'accorder gratuitement l'instruction primaire à des élèves autres que ceux qui y ont droit en vertu de la présente loi.

La députation permanente, après avoir pris l'avis du bureau de bienfaisance et du conseil communal, détermine, sauf recours au Roi, la part qui incombe au dit bureau dans les frais d'écologie des enfants ayant droit à l'instruction gratuite; la part assignée au bureau de bienfaisance est portée à son budget et doit être répartie entre les écoles communales, les écoles adoptées et les écoles adoptables, au prorata du nombre des enfants ayant droit à l'instruction gratuite, qui les fréquentent régulièrement.

ART. 4.

L'instruction primaire comprend nécessairement l'enseignement de la religion et de la morale, la lecture, l'écriture, les éléments du calcul, le système légal des poids et mesures, les éléments de la langue française, flamande ou allemande, selon les besoins des localités, la géographie, l'histoire de Belgique, les éléments du dessin, les notions d'hygiène, le chant et la gymnastique. Elle comprend, de plus, pour les filles, le travail à l'aiguille et, pour les garçons, dans les communes rurales, des notions d'agriculture.

Les communes ont la faculté de donner à ce programme les extensions reconnues possibles et utiles.

Par mesure transitoire, les bureaux de bienfaisance dont le budget pour l'exercice 1913 prévoyait une allocation en faveur du service de l'instruction primaire, pourront maintenir semblable allocation jusqu'à la fin de 1916. Toutefois, leur intervention ne pourra dépasser en 1915 les deux tiers et en 1916 le tiers du montant liquidé pour 1913.

ART. 4 (1).

L'instruction primaire comprend nécessairement l'enseignement de la religion et de la morale, la lecture, l'écriture, les éléments du calcul, le système légal des poids et mesures, les éléments de la langue française, flamande ou allemande, selon les besoins des localités, la géographie, l'histoire de Belgique, les éléments du dessin, les notions d'hygiène, le chant et la gymnastique. Elle comprend, de plus, pour les filles, le travail à l'aiguille, l'économie domestique, les travaux de ménage et, dans les communes rurales, des notions d'agriculture et d'horticulture; pour les garçons, des notions d'agriculture et d'horticulture dans les communes rurales et des notions de sciences naturelles dans les autres communes.

(1) Article 13 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

Les ministres des divers cultes sont invités à donner, dans les écoles primaires soumises au régime de la présente loi, l'enseignement de la religion et de la morale ou à le faire donner, sous leur surveillance, soit par l'instituteur, s'il y consent, soit par une personne agréée par le conseil communal.

La première ou la dernière demi-heure de la classe du matin ou de l'après-midi est consacrée chaque jour à cet enseignement.

Sont dispensés d'y assister, les enfants dont les parents en font la demande expresse dans les termes suivants : « Le soussigné..., usant du droit que lui confère l'article 4 de la loi sur l'enseignement primaire, déclare dispenser son enfant d'assister au cours de religion et de morale. »

Ce programme sera progressivement complété par l'enseignement de matières à tendances pratiques, qui formeront un degré d'études complémentaires, préparatoire à la formation technique et professionnelle des jeunes gens.

Les grandes lignes du programme du quatrième degré sont fixées par arrêté royal. Elles seront adaptées aux nécessités locales par les règlements particuliers que les communes et les directions d'écoles adoptables et adoptées pourront édicter.

(Comme ci-contre.)

(Comme ci-contre.)

(Comme ci-contre.)

ART. 4bis (nouveau) (1).

Le quatrième degré ou les cours de perfectionnement à tendance professionnelle prévus à l'article précédent seront, dans un délai de cinq ans à partir de la promulgation de la présente loi, organisés dans toutes les communes du royaume.

Au besoin, le régime du demi-temps pourra être établi. En cas de nécessité également, deux ou plusieurs com-

(1) Article 14 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

munes pourront être autorisées par arrêté royal, à se réunir pour l'organisation en commun du degré complémentaire.

ART. 4ter (nouveau) (1).

Dans toutes les écoles communales, adoptées ou adoptables, la langue maternelle des enfants est la langue véhiculaire aux divers degrés de l'enseignement.

Dans l'application de la règle ci-dessus, certains tempéraments pourront être autorisés, selon les besoins des écoles, dans l'agglomération bruxelloise et dans les communes de la frontière linguistique. Ces tempéraments ne peuvent avoir pour effet de nuire à l'étude approfondie de la langue maternelle.

Les arrêtés ministériels d'autorisation seront publiés au Moniteur.

La langue maternelle ou usuelle est déterminée par la déclaration du chef de famille. Si le chef d'école juge que l'enfant n'est pas apte à suivre, avec fruit, les cours dans la langue désignée par le chef de famille, un recours est ouvert à ce dernier auprès de l'inspection.

L'inspection présente chaque année un rapport spécial sur l'application des dispositions ci-dessus.

ART. 6 (2).

L'instituteur s'occupe avec une égale sollicitude de l'éducation et de l'instruction des enfants confiés à ses soins. Il ne néglige aucune occasion d'inculquer à ses élèves les préceptes de la morale, de leur inspirer le sentiment du devoir, l'amour de la patrie, le respect des institutions nationales, l'attachement aux libertés constitutionnelles. Il s'abstient, dans son enseignement, de toute attaque contre les personnes ou contre les convictions religieuses des familles dont les enfants lui sont confiés.

ART. 6.

L'instituteur s'occupe avec une égale sollicitude de l'éducation et de l'instruction des enfants confiés à ses soins. Il ne néglige aucune occasion d'inculquer à ses élèves les préceptes de la morale, de leur inspirer le sentiment du devoir, l'amour de la patrie, le respect des institutions nationales, l'attachement aux libertés constitutionnelles. Il s'abstient, dans son enseignement, de toute attaque contre les convictions religieuses des familles dont les enfants lui sont confiés.

(1) Article 15 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

(2) Article 31 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

ART. 7.

Les frais de l'instruction primaire dans les écoles communales et ceux qui résultent de l'adoption d'écoles privées sont à la charge des communes.

La province y intervient, par voie de subsides, pour une somme qui ne peut être inférieure au produit de deux centimes additionnels au principal des contributions directes, et qui doit être consacrée exclusivement au service ordinaire des écoles communales et adoptées.

Aucune commune ne peut obtenir de subside de l'État ni de la province, pour l'instruction primaire, que si elle consacre à cet objet une somme au moins égale au produit de 4 centimes additionnels au principal des contributions directes, et que si elle exécute en tous points la loi sur l'instruction primaire.

Toutes les sommes dont la commune dispose pour l'instruction primaire forment un fonds spécial qui ne peut être employé à un autre service.

ART. 8.

A partir de l'exercice 1896, un crédit, voté annuellement par la Législature en faveur du service ordinaire de l'instruction primaire, sera réparti entre les écoles communales, les écoles adoptées et les écoles privées non adoptées, réunissant les conditions légales d'adoption. Les règles de répartition seront communes aux trois catégories d'écoles.

ART. 7 (1).

(Comme ci-contre.)

La province intervient dans la dépense résultant de la délivrance gratuite des fournitures classiques dans les écoles communales, adoptées et adoptables, à concurrence de 2 francs par garçon et de 3 francs par fille, sans, toutefois, que la charge totale annuelle puisse dépasser le produit de 4 centimes additionnels au principal des contributions directes. Le montant de cette intervention est remboursé aux communes et aux directions d'écoles adoptables, sur états certifiés exacts par l'inspection scolaire.

(Comme ci-contre.)

(Comme ci-contre.)

ART. 8 (2).

(Comme ci-contre.)

(1) Article 25 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

(2) Article 19 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

Néanmoins, les écoles privées non adoptées ne seront pas tenues, pour avoir droit aux subsides de l'État, d'inscrire l'enseignement de la religion et de la morale dans leur programme.

(Comme ci-contre.)

Un arrêté royal déterminera le minimum du nombre des élèves admis gratuitement que l'école doit compter pour pouvoir être subventionnée; il fixera les taux de subvention et formulera les règles de répartition qui seront reconnues nécessaires.

(Comme ci-contre.)

Des subsides complémentaires, à imputer sur un second crédit voté annuellement par la Législature, seront accordés aux communes pour assurer à chacune d'elles une subvention totale de l'État au moins égale à la moyenne des subsides que la commune a reçus pour le service ordinaire des écoles primaires, sur les fonds du Trésor public, pendant les cinq années 1891 à 1895.

(Comme ci-contre.)

Toutefois l'allocation de subsides complémentaires ne pourra avoir pour résultat de porter la part d'intervention de l'État dans les frais du service ordinaire des écoles primaires, communales et adoptées, à une somme supérieure au double de l'allocation communale nette, ni de faire descendre cette dernière au-dessous du produit de 4 centimes additionnels au principal des contributions directes, ni au-dessous de la moyenne qu'elle a atteinte pendant la période quinquennale mentionnée ci-dessus.

(Comme ci-contre.)

Les subsides complémentaires alloués lors de la première application des présentes dispositions ne seront modifiés, pour les exercices ultérieurs, qu'en exécution des clauses restrictives énoncées à l'alinéa précédent.

Les subsides complémentaires alloués lors de la première application des présentes dispositions ne seront modifiés, pour les exercices ultérieurs, qu'en exécution des clauses restrictives énoncées à l'alinéa précédent. *Cependant, ils seront, le cas échéant, réduits du montant des subsides prévus à l'article 14bis, littéras A et B ci-après, avec lesquels ils ne peuvent se cumuler.*

Des subsides complémentaires seront accordés aux écoles adoptées d'office dont l'adoption par le Gouvernement cessera en vertu de la présente loi, à condition, toutefois, qu'elles conservent leur importance actuelle. Le montant du subside complémentaire sera calculé de manière à assurer à chacune de ces écoles une subvention totale de l'État égale à celle dont elle a joui pendant l'année 1895.

(Comme ci-contre.)

Aucune dérogation aux règles générales concernant la répartition des subsides de l'État ne sera admise qu'à raison de circonstances tout à fait exceptionnelles et en vertu d'un arrêté royal motivé et inséré au *Moniteur*.

(Comme ci-contre.)

Chaque année, il sera annexé à la proposition du budget un tableau détaillé de l'emploi des fonds alloués pour l'instruction primaire, tant par l'État que par les provinces et les communes, pendant le dernier exercice dont les comptes sont arrêtés.

(Comme ci-contre.)

ART. 13.

Le conseil communal fixe le traitement des instituteurs communaux; ce traitement, casuel compris, ne peut être inférieur à la somme indiquée, pour chaque catégorie de communes, dans le tableau suivant :

	Institu- teurs.	Institu- trices.	Sous- institu- teurs.	Sous- institu- trices.
5 ^e catégorie. — Communes de 1,500 habitants et moins.	1,200	1,200	1,000	1,000
4 ^e catégorie. — Communes de 1,501 à 10,000 habitants.	1,400	1,300	1,100	1,100
3 ^e catégorie. — Communes de 10,001 à 40,000 habitants.	1,600	1,400	1,200	1,100
2 ^e catégorie. — Communes de 40,001 à 100,000 habitants.	1,600	1,600	1,300	1,200
1 ^{re} catégorie. — Communes de plus de 100,000 habi- tants.	2,400	2,200	1,400	1,200

ART. 13 (1).

Le conseil communal fixe le traitement des instituteurs communaux, *qui comprendra nécessairement les éléments suivants :*

1° *Un traitement de base de 1,200 francs pour les instituteurs et de 1,100 francs pour les institutrices ;*

2° *Une indemnité de résidence fixée comme suit :*

Dans les communes de 5,000 habitants et moins, 150 francs ;

Dans les communes de 5,001 à 40,000 habitants, 200 francs ;

Dans les communes de 40,001 à 100,000 habitants, 300 francs ;

Dans les communes de plus de 100,000 habitants, 400 francs.

(1) Article 16 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

Les communes sont classées d'après la population de droit constatée par le dernier recensement décennal.

Lorsqu'une commune de plus de 1,500 habitants est composée de deux ou plusieurs sections bien distinctes, le Roi peut, sur la proposition du conseil communal, la députation permanente entendue, décider que le traitement à accorder aux instituteurs d'une ou plusieurs de ces sections sera fixé d'après la population de la section dans laquelle est établie l'école.

Tout traitement actuel n'atteignant pas le minimum légal indiqué ci-dessus sera porté à ce taux à partir du 1er janvier 1896.

L'instituteur a droit à un logement ou à une indemnité de logement. Cette indemnité est fixée à la somme indiquée ci-après, pour chacune des catégories de communes établies par le premier alinéa du présent article :

5 ^e catégorie		200 francs
4 ^e —		300 —
3 ^e —		400 —
2 ^e —		600 —
1 ^{re} —		800 —

Lorsque le mari et la femme sont chefs d'école dans la même commune, ils ne peuvent prétendre qu'à un seul logement ou à une seule indemnité de logement.

Les traitements actuels des instituteurs, comme ceux qui leur seront accordés ultérieurement, ne pourront subir aucune réduction pendant la durée des fonctions des titulaires dans la même commune.

Cette indemnité sera doublée :

a) *Pour les instituteurs mariés, ainsi que les veufs et les veuves avec enfants ;*

b) *Pour les instituteurs et les institutrices chefs d'école.*

(Comme ci-contre.)

Lorsqu'une commune de plus de 5,000 habitants est composée de deux ou plusieurs sections bien distinctes, le Roi peut, sur la proposition du conseil communal, la députation permanente entendue, décider que l'indemnité de résidence à accorder aux instituteurs d'une ou plusieurs de ces sections sera fixée d'après la population de la section dans laquelle est établie l'école.

N'ont pas droit à l'indemnité de résidence, les instituteurs et les institutrices qui ont la jouissance d'un logement scolaire.

Lorsque le mari et la femme sont attachés à une école de la même commune, ils ne peuvent prétendre qu'à un seul logement ou à une seule indemnité double de résidence.

(Cf. art. 15 E ci-après.)

Les qualifications de sous-instituteur et de sous-institutrice sont supprimées.

ART. 14.

Le traitement des membres du personnel enseignant des écoles primaires adoptées est à la charge des communes; ce traitement ne peut, s'ils sont diplômés ou dispensés de l'examen, être inférieur à la somme indiquée pour chaque catégorie de communes, dans le tableau qui figure à l'article 13.

L'article 15, déterminant les augmentations de traitement auxquelles ont droit les instituteurs communaux, est applicable au personnel des écoles adoptées, diplômé ou dispensé de l'examen.

Dispense de cette obligation peut être accordée, pour un terme de cinq ans, par un arrêté royal qui sera inséré au *Moniteur*. Cette dispense est renouvelable.

Le taux du traitement résultant des articles 13 et 15 n'est pas applicable aux instituteurs faisant partie d'une congrégation religieuse.

La commune est tenue d'allouer annuellement à toute école adoptée une somme suffisante pour payer les fournitures classiques des enfants qui, ayant droit à l'instruction gratuite sont admis dans cette école.

ART. 14 (1).

A. Le traitement des membres du personnel enseignant des écoles adoptées est à la charge des communes.

B. Le traitement des membres du personnel enseignant des écoles adoptables est à la charge des directions de ces écoles.

C. Sauf la réserve formulée au littéra D ci-après, ce traitement ne peut, si les agents sont diplômés ou dispensés de l'examen, être inférieur au taux résultant des articles 13 et 15.

D. Le traitement des agents non mariés et vivant en commun qui exercent leurs fonctions dans les écoles adoptées et adoptables est réglé par les conventions librement débattues entre les directions de ces écoles et ces instituteurs.

Toutefois, lorsque ces instituteurs sont diplômés ou dispensés, l'État accordera aux communes et aux directions d'écoles adoptables le subside de 50 francs par période biennale ou triennale d'années de services prévus à l'article 15, littéra F.

(Comme ci-contre).

(1) Article 17 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

ART. 14bis (nouveau) (1).

A l'effet de permettre aux communes où le produit d'un centime additionnel au principal des contributions directes ne dépasse pas 500 francs, et aux directions d'écoles adoptables, de payer les minima de traitement mis respectivement à leur charge par l'article 15, A, B, C, il sera accordé :

A. Aux communes où le produit d'un centime additionnel dépasse 250 francs, un subside complémentaire de 200 francs par classe desservie par un instituteur et un subside de 100 francs par classe desservie par une institutrice ;

B. Aux communes où le produit d'un centime additionnel ne dépasse pas 250 francs, un subside complémentaire de 300 francs par classe desservie par un instituteur et un subside de 200 francs par classe desservie par une institutrice ;

C. Aux directions d'écoles adoptables, un subside complémentaire de 600 francs par classe desservie par un instituteur et de 500 francs par classe desservie par une institutrice, quand il s'agit d'instituteurs ou d'institutrices ne vivant pas en commun.

ART. 15 (1).

L'instituteur a droit à une augmentation de 100 francs à l'expiration de chaque période de quatre années de bons services, jusqu'à concurrence de la somme nécessaire pour majorer de 600 francs le minimum légal de traitement attaché à la catégorie à

(1) Loi du 21 mai 1906 : « ARTICLE PREMIER. — Par dérogation aux dispositions combinées des articles 13 et 15, alinéa 1, de la loi du 15 septembre 1895, les instituteurs, institutrices, sous-instituteurs, sous-institutrices, ayant respectivement seize, vingt et vingt-quatre années de service jouiront, à partir du 1er janvier qui suivra l'année pendant laquelle ils atteindront ces divers termes, de traitements fixés comme suit :

a) Après seize ans, 1,800, 1,700, 1,700, 1,500 francs;

ART. 15 (2).

A. L'instituteur a droit à une augmentation de 100 francs à l'expiration de chaque période de deux années de bons services, jusqu'à concurrence de la somme nécessaire pour majorer de 1,500 francs le minimum légal prévu à l'article précédent.

L'institutrice a droit à une augmentation de 100 francs à l'expiration de chaque période de trois années de bons services, jusqu'à concurrence de la somme nécessaire pour majorer

(1) Article 18 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

(2) Article 20 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

laquelle appartient l'école où il exerce ses fonctions.

de 1,000 francs le minimum légal prévu à l'article précédent.

Ces augmentations prennent cours au 1er janvier de chaque année.

B. Dans la supputation des années de service seront compris tous les services rendus même à titre temporaire dans les écoles primaires communales, adoptées et adoptables, en qualité d'instituteur, d'institutrice, de sous-instituteur et de sous-institutrice.

Il en sera de même des services rendus avant la mise en vigueur de la loi du 15 septembre 1895, dans une école primaire privée non subsidee, mais organisée conformément à la loi.

Seront pareillement compris dans la supputation des années de services, les services rendus postérieurement à l'obtention du diplôme d'instituteur primaire, dans les écoles gardiennes inspectées, dans les écoles de bienfaisance dépendant du Ministère de la Justice, dans les écoles normales de l'État ou agréées, dans les écoles primaires payantes et dans les classes préparatoires d'un établissement d'enseignement moyen, public ou privé, ou dans tout autre établissement analogue.

b) Après vingt ans, 1,900, 1,800, 1,800, 1,600 francs;

c) Après vingt-quatre ans, 2,000, 1,900, 1,900, 1,700 francs.

Dans la supputation de ces nombres de seize, vingt et vingt-quatre années seront compris tous les services rendus, à la suite d'une nomination à titre définitif, par les membres du personnel enseignant, dans les écoles primaires communales ou adoptées, en qualité d'instituteur, d'institutrice, de sous-instituteur ou de sous-institutrice.

Les taux de 2,000, 1,900, 1,700 francs visés ci-dessus au littéra C, constituent pour les instituteurs, les institutrices, les sous-instituteurs et les sous-institutrices des cinquième et quatrième catégories, des traitements maxima.

Les membres du personnel enseignant qui auront bénéficié de la disposition contenue sous le littéra C de l'alinéa 1 et qui, en vertu des articles 13 et 15 de la loi du 15 septembre 1895, pourront prétendre à un traitement maximum supérieur à l'un des taux prémentionnés, obtiendront, quatre années après, une nouvelle augmentation obligatoire de 100 francs, et ainsi de suite jusqu'à ce qu'ils aient atteint ce maximum.

Les dispositions contenues dans les paragraphes précédents sont applicables aux instituteurs adoptés, laïcs, diplômés ou dispensés de l'examen; elles ne le seront pas à ceux d'entre eux dont le traitement a été fixé, par arrêté royal, en vertu de la dispense prévue par le § 3 de l'article 14 de la loi susvisée du 15 septembre 1895, et ce pendant toute la durée de la dispense.

ART. 2. — La présente loi sortira rétroactivement ses effets à dater du 1er janvier 1906.

Sur la proposition du conseil communal, après avoir pris l'avis de l'inspecteur et de la députation permanente et avoir entendu l'instituteur dans ses explications, le Ministre de l'Intérieur et de l'Instruction publique peut, par décision motivée, déclarer qu'il n'y a pas lieu d'accorder à un instituteur l'augmentation quadriennale.

La première période quadriennale prendra cours le 1er janvier 1892, pour les instituteurs nommés à titre définitif avant cette date; pour les autres, elle commencera le 1er janvier de l'année qui suit la date de leur nomination définitive. L'instituteur qui compte au moins dix ans de services au 1er janvier 1896 jouira, à partir de cette date, d'une augmentation de traitement de 200 fr., sans préjudice de l'application des dispositions des deuxième, quatrième et cinquième alinéas du présent article.

Les augmentations facultatives de traitement allouées par anticipation à l'instituteur peuvent être déduites des augmentations obligatoires subséquentes.

L'instituteur qui aura été frappé d'une peine disciplinaire plus grave que celle que le conseil communal peut prononcer sans l'approbation de la députation permanente, sera privé de l'augmentation se rapportant à la période quadriennale pendant laquelle la peine a été infligée. Toutefois, sur la proposition du conseil communal, la députation permanente entendue, le Ministre de l'Intérieur et de l'Instruction publique pourra relever l'instituteur de cette déchéance.

C. Sur la proposition du conseil communal, après avoir pris l'avis de l'inspection et celui de la députation permanente et avoir entendu l'instituteur dans ses explications, le Ministre *compétent* peut, par décision motivée, déclarer, *pour des motifs d'ordre professionnel*, qu'il n'y a pas lieu d'accorder à un instituteur l'augmentation *périodique*.

L'instituteur qui aura été frappé d'une peine disciplinaire plus grave que celle que le conseil communal peut prononcer sans l'approbation de la députation permanente sera privé de l'augmentation se rapportant à la *période pendant laquelle la peine a été infligée*.

Le Ministre compétent pourra, dans l'un et l'autre cas, relever l'instituteur de la déchéance encourue, après avoir entendu le conseil communal et la députation permanente.

D. — Les augmentations facultatives de traitement allouées par anticipation peuvent être déduites des augmentations obligatoires subséquentes.

(Cf. art. 13, alinéa final.)

Dans les communes où le produit d'un centime additionnel au principal des contributions directes ne dépasse pas 100 francs, l'État supportera les deux tiers des augmentations périodiques obligatoires; il en supportera la moitié dans les autres communes.

Lorsque, par suite de la diminution de la population de la commune, une école passe dans une catégorie inférieure, ce changement n'a d'effet qu'à l'égard du personnel nommé postérieurement à la nouvelle classification. Les instituteurs précédemment attachés à l'école conservent les traitements et les droits à l'augmentation qu'ils ont acquis en vertu du premier alinéa de l'article 13 et du présent article.

Lorsqu'une école entre dans une catégorie supérieure, les instituteurs n'ont droit qu'au minimum de la nouvelle catégorie, si ce minimum

E. — Les traitements actuels des instituteurs, comme ceux qui leur seront accordés ultérieurement, ne pourront subir aucune réduction pendant la durée des fonctions des titulaires dans la même commune.

Les suppléments de traitement que les intéressés recevaient lors de la mise en vigueur de la présente loi, sur le crédit de quatre millions figurant au budget du Ministère des Sciences et des Arts pour l'exercice 1913, leur seront conservés aussi longtemps que le revenu auquel ils auront droit en vertu des dispositions légales nouvelles, n'atteindra pas leur revenu actuel, suppléments compris. Ces suppléments feront partie intégrante des traitements ordinaires

F. — Dans les communes où le produit d'un centime additionnel au principal des contributions directes ne dépasse pas 100 francs *et dans les écoles adoptables*, l'État supportera les trois quarts des augmentations périodiques obligatoires *quand il s'agit d'instituteurs ou d'institutrices ne vivant pas en commun, et l'augmentation prévue à l'article 14, littéra D, quand il s'agit d'instituteurs ou d'institutrices vivant en commun et appartenant à des écoles adoptées ou adoptables*; il en supportera la moitié dans les autres communes.

égale ou dépasse le revenu dont ils jouissaient en dernier lieu.

Les mêmes règles sont appliquées chaque fois qu'un instituteur est appelé à une nouvelle fonction dans l'enseignement primaire communal.

ART. 15bis (nouveau) (1).

Une indemnité de direction, à concurrence des trois quarts à charge de l'État, calculée à raison de 50 francs par classe, est attribuée aux chefs d'école titulaires d'une classe ou qui ont la direction de cinq classes au moins.

Cette indemnité ne peut être inférieure à 100 francs, ni supérieure à 300 francs.

ART. 15ter (nouveau) (2).

Une indemnité spéciale, à charge de l'État, est accordée aux instituteurs et aux institutrices qui, outre le diplôme ordinaire, seront porteurs d'un certificat spécial d'aptitude aux fonctions de chef d'école ou de capacité pour l'enseignement de certaines branches à déterminer par arrêté ministériel.

Cette indemnité, dont le taux sera fixé par arrêté royal, ne pourra dépasser un maximum de 100 francs.

ART. 15quater (nouveau) (3).

Des bourses spéciales d'études, à charge de l'État, pourront être accordées, à partir de leur quatorzième année, aux enfants d'instituteurs qui fréquentent ou qui se disposent à fréquenter les écoles normales de l'État ou les écoles normales agréées.

(1) Article 21 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

(2) Article 22 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

(3) Article 23 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

ART. 18.

En cas de maladie d'un membre du personnel enseignant des écoles primaires communales non placé dans la position de disponibilité, le collège échevinal désigne pour remplacer cet agent, pendant la durée de son congé, un intérimaire choisi parmi les instituteurs diplômés.

Le conseil communal fixe le taux de l'indemnité à payer à l'intérimaire. Cette indemnité ne peut être, par année, inférieure à 1,000 francs pour les sous-instituteurs et à 1,200 pour les instituteurs; elle est calculée d'après le nombre de jours pendant lequel l'intérimaire a exercé ses fonctions et elle est payée mensuellement.

La dépense résultant de l'intérim est supportée par l'État, la commune et le titulaire malade dans les proportions suivantes : deux cinquièmes à charge de l'État, deux cinquièmes à charge de la commune et un cinquième à charge du titulaire.

Cette intervention sera la même en cas de maladie d'un instituteur diplômé enseignant dans une école adoptée.

ART. 19.

Aucune école primaire privée ne peut être adoptée, à moins de se soumettre aux conditions suivantes :

1° L'école doit être établie dans un local convenable ;

2° Les membres du personnel enseignant devront, pour la moitié au moins, être diplômés ou avoir subi l'examen dont il est fait mention à l'article 9.

ART. 18 (1).

(Comme ci-contre.)

Le conseil communal fixe le taux de l'indemnité à payer à l'intérimaire, *d'après les bases admises pour les instituteurs pourvus d'une nomination définitive; elle est calculée d'après le nombre de jours pendant lesquels l'intérimaire a exercé ses fonctions comparé au nombre de jours pendant lesquels l'école est ouverte au cours d'une année.*

La dépense résultant de l'intérim est supportée par l'État, la commune, la province et le titulaire malade dans les proportions suivantes : *deux cinquièmes à charge de l'État, deux cinquièmes à charge de la commune, un dixième à charge de la province et un dixième à charge du titulaire.*

(Comme ci-contre.)

La dépense résultant de l'intérim dans les écoles adoptables est supportée par l'État à concurrence des trois cinquièmes du traitement, calculé d'après les dispositions légales.

ART. 19 (2).

(Comme ci-contre.)

(Comme ci-contre.)

2° Sous réserve des situations acquises au 1er janvier 1914, les mem-

(1) Article 29 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

(2) Article 39 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.

Par mesure transitoire, le Ministre pourra, pendant deux ans, à dater de la promulgation de la loi du 15 septembre 1895, dispenser de cette condition :

I. Ceux qui ont donné l'enseignement primaire durant dix ans au moins ;

II. Ceux qui, porteurs d'un certificat d'humanités, ont donné l'enseignement primaire durant cinq ans au moins ;

Sont dispensés de l'examen, ceux qui, antérieurement à la loi du 20 septembre 1884, ont eu la direction d'une école communale ou adoptée ;

3° Si l'enseignement de la religion fait partie du programme, cet enseignement sera donné au commencement ou à la fin des heures de classe. Les enfants dont les parents en font la demande seront dispensés d'y assister ;

4° Le programme d'enseignement comprendra les matières énumérées au § 1er de l'article 4 ;

5° L'école adoptée doit être soumise au régime de l'inspection de l'Etat, établi en vertu de la présente loi ;

6° Elle doit recevoir les enfants ayant droit à l'instruction gratuite

des du personnel enseignant devront être Belges.

Ils devront être diplômés ou avoir subi l'examen dont il est fait mention à l'article 9.

Sont dispensés de l'examen, les agents qui étaient en fonctions avant la mise en vigueur de la loi du 15 septembre 1895 et qui n'ont pas interrompu leurs services scolaires depuis cette époque.

Dispense du diplôme ou de l'examen peut être accordée, par arrêté ministériel, sur l'avis de l'inspection scolaire, en faveur des instituteurs âgés de plus de trente ans et en fonctions depuis plus de cinq ans dans le courant de l'année 1914.

Il est accordé aux instituteurs non diplômés, en fonctions dans les écoles adoptées ou adoptables à la date du 1er janvier 1914, et qui ne bénéficient pas des dispenses prévues ci-dessus, un délai de cinq ans, à partir de la promulgation de la présente loi, pour acquérir le titre requis.

La dispense peut également être accordée dans les mêmes conditions en faveur des instituteurs qui ont professé pendant cinq ans au moins dans l'enseignement libre moyen ou primaire et qui sont porteurs d'un certificat homologué d'humanités complètes ou d'études moyennes du degré inférieur.

(Comme ci-contre.)

Le programme d'enseignement comprendra les matières énumérées à l'article 4.

(Comme ci-contre.)

(Ce numéro a été supprimé par un vote formel de la Chambre.)

sans pouvoir exiger d'autres rétribution que celle prévue par l'article 3;

7° Le nombre des heures de classe ne pourra être inférieur à vingt par semaine, indépendamment du temps spécialement consacré à l'enseignement de la religion et de la morale; déduction faite du temps employé au travail à l'aiguille, ce nombre ne pourra être inférieur à seize.

Un tableau indiquant l'emploi du temps sera affiché à l'école.

Aucune école primaire privée ne pourra être subsidiée par l'État, par la province ou par la commune, si elle ne réunit les conditions requises pour l'adoption par le présent article.

Les infractions aux dispositions légales sont portées à la connaissance du Gouvernement par les inspecteurs; il en est de même des autres abus qui seraient constatés dans une école.

Si l'autorité dirigeant l'école refuse de se soumettre à la loi ou de réformer les abus, les subsides communaux, provinciaux et de l'État sont retirés par arrêté royal motivé et inséré au *Moniteur*.

ART. 27.

La loi du 1er juillet 1879 est abrogée; il en est de même des articles 2, 3, 4 et du dernier paragraphe de l'article 1er de la loi du 28 décembre 1883; les articles 121 et 147 de la loi communale sont rétablis tels que leur texte est fixé par la loi du 7 mai 1877.

L'article 1er de la loi du 15 juin 1881 est modifié en ce sens que le nombre des athénées royaux ne pourra dépasser vingt, le nombre des écoles moyennes pour garçons, cent, le nombre des écoles moyennes pour filles, cinquante.

(Comme ci-contre.)

(Comme ci-contre.)

(Comme ci-contre.)

(Comme ci-contre.)

(Comme ci-contre.)

ART. 27 (1).

(Comme ci-contre.)

L'article 1er de la loi du 15 juin 1881 est modifié en ce sens que le nombre des athénées *et collèges* royaux ne pourra dépasser *vingt-quatre*, le nombre des écoles moyennes pour garçons, cent, le nombre des écoles moyennes pour filles, cinquante.

(1) Article 32 du Projet soumis aux délibérations du Sénat.